

Κοινωνία των Πολιτών στην Κύπρο: Αναπτύσσοντας την εμπιστοσύνη και τη συνεργασία¹

Norman Gillespie, Βασιλική Γεωργίου, Sevinc Insay, Οκτώβριος 2011

1. Εισαγωγή

Η κοινωνία των πολιτών στην Κύπρο έχει να διαδραματίσει εξέχοντα ρόλο στη δημιουργία εύφορου εδάφους για διάλογο και συνεργασία μεταξύ της τουρκοκυπριακής και της ελληνοκυπριακής κοινότητας. Το παρόν ενημερωτικό δελτίο σκιαγραφεί το πλαίσιο μέσα στο οποίο δρουν οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, τους τρόπους με τους οποίους συμβάλλουν στην οικοδόμηση της ειρήνης και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν. Καταδεικνύει ότι γίνονται σημαντικά βήματα από τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών για να ξεπεραστούν οι προκαταλήψεις και να γκρεμιστούν οι φραγμοί, και ότι με την περαιτέρω ενδυνάμωση των δεσμών της με τοπικούς και διεθνείς φορείς χάραξης πολιτικής και άλλα ιδρύματα, η κοινωνία των πολιτών δύναται να διαδραματίσει έναν πιο σημαντικό ρόλο στις ειρηνευτικές διαδικασίες.

Η αναφορά αυτή στηρίζεται σε έρευνα που διεξήχθη από το INTRAC στα πλαίσια του προγράμματος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής «Η Κυπριακή Κοινωνία των Πολιτών εν δράσει».² Το έργο του INTRAC – «Αναπτύσσοντας την Εμπιστοσύνη και τη Συνεργασία: Έρευνα για τη βελτίωση των πρακτικών της Κοινωνίας των Πολιτών» – έχει ως στόχο να ενισχύσει τη διαδικασία συμφιλίωσης στην Κύπρο προάγοντας τον ρόλο της κοινωνίας των πολιτών. Πιο συγκεκριμένα, αντικειμενικός σκοπός της είναι να συμβάλει στην ευρύτερη κατανόηση των τρόπων διά των οποίων η κοινωνία των πολιτών προωθεί τη συμφιλίωση, ούτως ώστε οι εμπλεκόμενοι φορείς (οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών [ΟΚΠ], οργανισμοί στήριξης της κοινωνίας των πολιτών, η κυβέρνηση, οι διαμορφωτές πολιτικής και οι χρηματοδότες) να είναι σε θέση να διεκπεραιώσουν πιο αποτελεσματικά τον ρόλο τους στο μέλλον. Αναμένουμε ότι τα ευρήματα της έρευνας θα συμβάλουν στην πιο ουσιαστική χρήση των τεχνικών οικοδόμησης εμπιστοσύνης από τις ΟΚΠ και τους φορείς που τις στηρίζουν, ενισχύοντας έτσι τη δυνατότητα διακοινοτικής συνεργασίας και βελτιώνοντας την αποτελεσματικότητα των στοιχείων εκείνων που συμβάλλουν στην οικοδόμηση εμπιστοσύνης στα διάφορα προγράμματα στήριξης. Η

¹ Η παρούσα μελέτη πραγματοποιήθηκε με την οικονομική αρωγή της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι απόψεις που παρατίθενται εδώ ανήκουν αποκλειστικά και μόνο στο INTRAC και σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να θεωρηθεί ότι αντικατοπτρίζουν τις θέσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το πρόγραμμα χρηματοδοτήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση και διεκπεραιώθηκε από το INTRAC.

² Πρωταρχικός στόχος του προγράμματος είναι «η ενδυνάμωση του ρόλου της κοινωνίας των πολιτών στην τουρκοκυπριακή κοινότητα και η προώθηση της διαμόρφωσης ενός περιβάλλοντος συντελεστικού στην περαιτέρω ανάπτυξη εμπιστοσύνης, διαλόγου, συνεργασίας και πιο στενής σχέσης μεταξύ της τουρκοκυπριακής και της ελληνοκυπριακής κοινότητας, ως σημαντικά βήματα για τη λύση του κυπριακού προβλήματος.»

έρευνα επίσης θα διευρύνει την υφιστάμενη γνώση και πληροφορίες σχετικά με χρήσιμες πρακτικές και σκέψεις που αφορούν στη συνεργασία σε δικαιοδικές κοινωνίες των πολιτών.

Το πρόγραμμα διεξήγαγε συμμετοχική έρευνα για τους παράγοντες που λειτουργούν υποβοηθητικά ή ανασταλτικά σε σχέση με τις διακοινοτικές δραστηριότητες της κοινωνίας των πολιτών στην Κύπρο και αλλού. Η έρευνα σχεδιάστηκε ώστε να οδηγήσει σε καλύτερη κατανόηση των ζητημάτων που αφορούν στην εμπιστοσύνη μεταξύ των δύο κοινοτήτων. Εδράζεται σε προηγούμενη μελέτη του INTRAC, που πραγματοποιήθηκε κατά το 2006-08 μέσω του Προγράμματος Ενίσχυσης της Κυπριακής Κοινωνίας των Πολιτών, η οποία ενέπλεξε σε από κοινού δραστηριότητες μέλη της κοινωνίας των πολιτών και από τις δύο κοινότητες.

Κατά τη διάρκεια του προηγούμενου αυτού προγράμματος, το INTRAC και ο ελληνοκυπριακός και ο τουρκοκυπριακός εταίρος της κοινοπραξίας παρατήρησαν ότι οι επαφές αυτές είχαν αντίκτυπο στον τομέα της οικοδόμησης εμπιστοσύνης. Επιχειρώντας μια πιο εις βάθος ανάλυση, η παρούσα έρευνα αποσκοπεί στο να συνεισφέρει στην υφιστάμενη γνώση σχετικά με το πώς επιτελείται η διαδικασία αυτή, αλλά και σε σχέση με τους παράγοντες που την προωθούν ή την αναχαιτίζουν, τις προκλήσεις που εξυπακούεται και τρόπους με τους οποίους οι προκλήσεις αυτές μπορούν να αντιμετωπιστούν.

2. Το ιστορικό υπόβαθρο της κατάστασης στην Κύπρο

Από την απόκτηση της ανεξαρτησίας του από τη Μεγάλη Βρετανία το 1960³ και μετά το νησί της Κύπρου βίωσε συνεχιζόμενη πολιτική αστάθεια, εθνικό διχασμό και, ενίοτε, σοβαρές εκδηλώσεις διακοινοτικής βίας. Μια πρώτη πολιτική κρίση ξέσπασε το 1963 όταν η ελληνοκυπριακή ηγεσία (οι οποία αντιπροσώπευε το 80% του πληθυσμού) επεχείρησε να αναθεωρήσει το σύνταγμα του νεοσυσταθέντος κράτους. Η προσπάθεια αυτή δεν έγινε αποδεκτή από την τουρκοκυπριακή ηγεσία (που αντιπροσώπευε περίπου το 18% του πληθυσμού) και την Τουρκία, αφού, όπως υποστήριξαν, κάτι τέτοιο υπονόμει πολλές από τις εγγυήσεις που προέβλεπαν οι όροι της ανεξαρτησίας.⁴ Οι συνταγματικές διευθετήσεις που έγιναν ήταν καθαυτές χωριστικές και είχαν αρνητικό αντίκτυπο στη διαμόρφωση μιας κοινής κυπριακής ταυτότητας. Μετά την ευρεία σε έκταση κοινωνική διαταραχή τον Δεκέμβριο του 1963, μια ειρηνευτική δύναμη των Ηνωμένων Εθνών αποσπάστηκε στο νησί, ενώ τότε δημιουργείται και η Πράσινη Γραμμή⁵ στη Λευκωσία, σε μια προσπάθεια οι εμπόλεμες παρατάξεις να κρατηθούν μακριά η μια από την άλλη. Οι ενέργειες αυτές συνοδεύτηκαν από τον εκτοπισμό περίπου 30,000 Τουρκοκυπρίων από τα σπίτια τους και την ομαδική μετεγκατάστασή τους σε θύλακες, όπως επίσης και από την αποχώρηση από την κυβέρνηση

³ Μετά τη γνωστή Συμφωνία Ζυρίχης-Λονδίνου η οποία, ορίζοντας τη Μεγάλη Βρετανία, την Ελλάδα και την Τουρκία ως εγγυήτριες δυνάμεις, θέσπισε μια δημοκρατία συνεταιρική με ένα πολύπλοκο σύστημα άσκησης του βέτο από τους αντιπροσώπους των δύο κοινοτήτων.

⁴ Η ανεξαρτησία ήταν καθαυτή αποτέλεσμα συμβιβασμού, καθώς οι περισσότεροι Ελληνοκύπριοι την περίοδο εκείνη επιθυμούσαν την ένωση του νησιού με την Ελλάδα (ένωσις) ενώ οι περισσότεροι Τουρκοκύπριοι προτιμούσαν τον διαχωρισμό (taksim) και την ενοποίηση μέρους του νησιού με την Τουρκία.

⁵ Ο όρος αναφέρεται σε μια γραμμή που σημειώθηκε στον χάρτη από τα Ηνωμένα Έθνη, για να προσδιορίσει τα σύνορα μεταξύ των δύο κοινοτήτων. Επεκτάθηκε σε όλο το νησί τον Αύγουστο του 1974 για να προσδιορίσει τα υφιστάμενα σύνορα και περιλαμβάνει τη Νεκρή Ζώνη που ελέγχεται από τα Ηνωμένα Έθνη και η οποία εκτείνεται από μερικά μέτρα σε ορισμένες περιοχές (κυρίως στην πρωτεύουσα) μέχρι αρκετά χιλιόμετρα σε άλλα μέρη του νησιού.

των τουρκοκυπρίων ηγετών οι οποίοι προχώρησαν σε ξεχωριστές διοικητικές διευθετήσεις – όπως στη θέσπιση νόμων, τη σύσταση δικής τους αστυνομίας και τη διαμόρφωση οικονομικής πολιτικής.

Η περίοδος μετά το 1963 σφραγίστηκε από περαιτέρω κοινοτικό διχασμό, καθώς οι Τουρκοκύπριοι άρχισαν να εξαρτώνται περισσότερο από την Τουρκία και η ελληνοκυπριακή κοινότητα γνώρισε μια περίοδο οικονομικής ανόδου και εκσυγχρονισμού. Τον Ιούλιο του 1974, μια πραξικοπηματική ενέργεια, επικεφαλής της οποίας ήταν η ΕΟΚΑ Β, και η οποία υποστηρίχθηκε από τη στρατιωτική χούντα της Ελλάδας, επεχείρησε να ανατρέψει την κυπριακή κυβέρνηση έχοντας ως στόχο την επιβολή της «ένωσης». Το πραξικόπημα απέτυχε αλλά παρακίνησε τα τουρκικά στρατεύματα να επέμβουν με τη δικαιολόγηση ότι ασκούν το δικαίωμά τους, καθότι η Τουρκία ήταν μια από τις εγγυήτριες δυνάμεις. Ενώ αρχικά η διεθνής κοινότητα εν μέρει στήριξε την επέμβαση, μια δεύτερη επέμβαση έλαβε χώρα μετά την ανόρθωση της δημοκρατίας στην Ελλάδα, την αποτυχία του πραξικοπηματικού κινήματος στην Κύπρο και ενόσω βρίσκονταν σε εξέλιξη διαβουλεύσεις για εξομάλυνση της κρίσης. Αυτό οδήγησε στην κατάληψη του 37% του νησιού από περίπου 35,000 χιλιάδες Τούρκους στρατιώτες, τον εκτοπισμό 200,000 Ελληνοκυπρίων (περίπου το ένα τρίτο του ολικού αριθμού) από το κατεχόμενο μέρος (βορράς) του νησιού, και τον εκτοπισμό σχεδόν όλων των Τουρκοκυπρίων από το υπόλοιπο νησί. Έκτοτε η Κύπρος αποτελεί ένα καθόλα διχασμένο νησί. Το 1983, ο Τουρκοκύπριος ηγέτης, με την υποστήριξη της Τουρκίας ανακήρυξε μονομερώς την ανεξαρτησία, κάτι που αναγνωρίστηκε μόνο από την Τουρκία. Η ενέργεια αυτή οδήγησε στην περαιτέρω απομόνωση των Τουρκοκυπρίων, καθώς το διεθνώς μη αναγνωρισμένο καθεστώς της «Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου» οδήγησε σε οικονομικό αποκλεισμό. Κατά το διάστημα αυτό ο δημογραφικός χαρακτήρας του βόρειου τμήματος του νησιού έχει αλλάξει, καθώς υπήρξε μαζική άφιξη πληθυσμού από υποβαθμισμένες περιοχές της Τουρκίας, δημιουργώντας έτσι το γνωστό «πρόβλημα των εποίκων».⁶

Παρά τις επανειλημμένες προσπάθειες προς επίτευξη διακανονισμού που να στηρίζεται σε μια δικαιοδική, διζωνική πολιτική ομοσπονδία (για την οποία οι δύο πλευρές είχαν συμφωνήσει καταρχήν) οι διακοινοτικές επαφές ναυάγησαν στο παρελθόν λόγω του μακροχρόνιου διαχωρισμού (division). Το 2003 ο Τουρκοκύπριος ηγέτης προέβη στη διάνοιξη κάποιων σημείων διέλευσης κατά μήκος της Πράσινης Γραμμής, θέτοντας έτσι τέλος στο «πάγωμα» των διακοινοτικών επαφών και της επικοινωνίας, και παρέχοντας στις δύο κοινότητες την ευκαιρία να επισκεφτούν το άλλο μέρος του νησιού.⁷ Η πιο ολοκληρωμένη προσπάθεια εύρεσης λύσης του κυπριακού τα τελευταία χρόνια - το «Σχέδιο Αννάν»⁸ - έγινε αποδεκτό από το 67% των Τουρκοκυπρίων αλλά καταψηφίστηκε από το 76% των Ελληνοκυπρίων σε

⁶ Οι υπολογισμοί σχετικά με τον αριθμό των εποίκων στο βόρειο μέρος της Κύπρου διαφέρουν σημαντικά και κυμαίνονται από 50,000 μέχρι 300,000, αν και με την κατοπινή αποδήμεση χιλιάδων νεαρών Τουρκοκυπρίων σε άλλες χώρες, κυρίως για οικονομικούς λόγους, οι περισσότεροι μελετητές συγκλίνουν ότι ο αριθμός των Τουρκοκυπρίων στο βόρειο τμήμα της Κύπρου είναι, ή κινδυνεύει να καταστεί, μειοψηφία.

⁷ Υπήρχαν κάποιες εξαιρέσεις πριν από αυτό, καθώς επιτρεπόταν σε κάποιους από τους εναπομείναντες Ελληνοκύπριους κατοίκους στη χερσόνησο της Καρπασίας να περνούν στην άλλη πλευρά σε ορισμένες περιπτώσεις. Από το 2003 οι Τουρκοκύπριοι, νοουμένου ότι έχουν τα απαραίτητα έγγραφα (διαβατήριο της Κυπριακής Δημοκρατίας ή πολιτική ταυτότητα) μπορούν επίσης να εργάζονται στο νότιο τμήμα του νησιού και να διαμένουν στο βόρειο.

⁸ Το σχέδιο πήρε το όνομά του από τον Γενικό Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών ο οποίος το εισηγήθηκε.

δημοψηφίσματα που διεξήχθησαν ταυτόχρονα το 2004. Η καταφατική ψήφος των Τουρκοκυπρίων ήταν κατά κύριο λόγο αποτέλεσμα της επιτυχούς εκστρατείας της κοινωνίας των πολιτών για επιστράτευση της στήριξης του κοινού.⁹ Η Κυπριακή Δημοκρατία έγινε επίσημο πλήρες μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης μια βδομάδα αργότερα.

Η πιο πρόσφατη προσπάθεια για επίτευξη συμφωνίας – με πρωτοβουλία των Ηνωμένων Εθνών τον Ιούλιο του 2006 – μέχρι στιγμής δεν έχει επιδείξει προοπτική για σημαντική πρόοδο, παρά την αποφασιστικότητα των Ηνωμένων Εθνών να διαμεσολαβήσουν για την εξεύρεση λύσης μέχρι το 2012, όταν η Κύπρος θα αναλάβει την προεδρία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Εν συγκρίσει με άλλες περιοχές σε εμπόλεμη κατάσταση, από το 1974 και εξής η χρήση βίας στην Κύπρο ήταν πολύ περιορισμένη. Παρόλ' αυτά η σχετική απουσία βίαιων συγκρούσεων είχε ψηλό κόστος λόγω του συνεχιζόμενου διαχωρισμού του νησιού, του διχασμού των δύο κύριων κοινοτήτων, και την απομόνωση της μιας εκ των δύο από τη διεθνή κοινότητα. Επιπλέον, πάνω από το ένα τρίτο των κατοίκων είναι εκτοπισμένοι ή απόγονοι αυτών. Τέλος, η θητεία της ειρηνευτικής δύναμης των Ηνωμένων Εθνών στο νησί είναι η πιο μακροχρόνια σε παγκόσμιο επίπεδο. Η Κύπρος επίκειται να αναλάβει την προεδρία της Ευρωπαϊκής Ένωσης το 2012 με μια μοιρασμένη πρωτεύουσα και με το *acquis communautaire* της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Κοινοτικό Κεκτημένο)¹⁰ να έχει ανασχεθεί στο βόρειο μέρος του νησιού μέχρι την εξεύρεση λύσης.

3. Ο ρόλος της κοινωνίας των πολιτών στην Κύπρο

Σε πρόσφατη εκτίμηση του για τις υφιστάμενες διαβουλεύσεις για την ειρήνη ο Γενικός Γραμματέας των Ηνωμένων Εθνών Μπαν Κι Μουν αναγνώρισε τον ρόλο της κοινωνίας των πολιτών στην ειρηνευτική διαδικασία, κάτι το οποίο δεν είχε γίνει ξανά από τέτοιο φορέα. Ο Γενικός Γραμματέας προέτρεψε τους ηγέτες των δύο κοινοτήτων «να εμπλέξουν την κοινωνία των πολιτών στη διαδικασία εξεύρεσης μιας βιώσιμης λύσης και να λάβουν σοβαρά υπόψη... σημαντικές προσπάθειες της κοινωνίας των πολιτών να συμβάλει στις ειρηνευτικές διαδικασίες».¹¹ Παρόλ' αυτά, ομάδες της κοινωνίας των πολιτών υποστηρίζουν ότι θα μπορούσαν να επιτευχθούν περισσότερα και ότι ο ρόλος τους στις διαδικασίες για την εξεύρεση ειρήνης θα μπορούσε να είναι πιο ουσιαστικός.¹²

Αν και στελέχη της κοινωνίας των πολιτών μπορούν να εργαστούν προς την εξεύρεση ειρήνης προσεγγίζοντας άλλα άτομα με τις ίδιες ανησυχίες, η ειρήνη δεν μπορεί να οικοδομηθεί χωρίς τη συμμετοχή του ευρύτερου κοινού. Αυτό συνεπάγεται την εμπλοκή «περισσοτέρων ατόμων» ή «ατόμων με επιρροή» σε δύο επίπεδα, στο ατομικό και το κοινωνικο-πολιτικό. Αντλώντας παραδείγματα από άλλα μέρη του πλανήτη η Αμερικανή καθηγήτρια Diana Chigas επισημαίνει

⁹ Hadjipavlou, M. και B. Kanol (2008) "The Impacts of Peacebuilding Work on the Cyprus Conflict", CDA Collaborative Learning Projects, Λευκωσία: CDA, 54.

¹⁰ Το σύνολο των νόμων, οι νομοθετικές πράξεις και οι δικαστικές αποφάσεις που συγκροτούν το νομοθετικό δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

¹¹ 'Civil Society wants bigger say', *The Cyprus Weekly* Σεπτέμβρης 9-15, 2011, 2.

¹² Δήλωση στο «Has sufficient progress been achieved in the peace talks in the two recent years that have passed since the inception of ENGAGE – Do you want to part for peace project?», Δελτίο Τύπου του ENGAGE, 7 Ιουλίου, 2011.

ότι, μολονότι η κοινωνία των πολιτών είναι αναμειγμένη σε αριθμό δραστηριοτήτων που συμβάλλουν στην ειρήνη, δεν αποτελεί τον κεντρικό πυρήνα στη διαδικασία και ότι η ειρηνευτική διαδικασία απαιτεί να είναι συγχρονισμένη σε πολλαπλά επίπεδα – συμπεριλαμβανομένων του κοινωνικού, του πολιτικού και του δομικού.¹³ Παρομοίως, οι Hadjiravlou και Kanol υπογραμμίζουν ότι η οικοδόμηση της ειρήνης είναι ένα πολυσχιδές και διαλεκτικό φαινόμενο, το οποίο χρειάζεται να «προωθηθεί και να «παιχτεί» σε διαφορετικά επίπεδα της κοινωνίας σε περίοδο που «οι διεθνείς συνθήκες θα είναι ευνοϊκές».¹⁴ Τονίζουν τη σημασία των κινήτρων, για παράδειγμα, σε σχέση με την ασφάλεια, τη δημοκρατία, την οικονομική βελτίωση. ούτως ώστε οι άνθρωποι να κινητοποιηθούν. Τέτοια ευνοϊκή περίοδος υπήρξε η περίοδος που προηγήθηκε της ένταξης της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 2004. Παρόλ' αυτά, οι Hadjiravlou και Kanol υπογραμμίζουν επίσης την ανάγκη αντιμετώπισης σε τέτοιες περιόδους του «δύσκολου ζητήματος της οργάνωσης και προώθησης δραστηριοτήτων μεταξύ των δύο κοινοτήτων, σε διακοινοτικό επίπεδο και όχι μόνο ενδοκοινοτικά.»¹⁵ Αυτό, εν μέρει, εξηγεί την ύφεση που ακολούθησε την ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας (πλην των κατεχόμενων περιοχών) στην Ευρωπαϊκή Ένωση, καθώς τότε τέτοιου είδους κίνητρα έπαψαν να υφίστανται πλέον για την ελληνοκυπριακή κοινότητα.

Η Chigas σημειώνει επίσης ότι η ειρήνη χρειάζεται τη στήριξη της ηγεσίας και πολλών άλλων παραγόντων.¹⁶ Υποστηρίζει ότι οι αποτελεσματικές στρατηγικές οικοδόμησης εμπιστοσύνης χρειάζεται να εδραιώσουν συνδέσμους ανάμεσα:

- στις επίσημες πολιτικές συνομιλίες (Track 1) και στις δράσεις των πολιτών (Track 2)
- σε άτομα επιρροής και περισσότερα άτομα (key people to more people) - συμπεριλαμβανομένων ατόμων που έχουν επιφυλάξεις ή βρίσκονται σε περιοχές εκτός Λευκωσίας
- σε ατομικές δράσεις και δράση σε κοινωνικο-πολιτική κλίμακα (αυτό περιλαμβάνει τη δραστηριοποίηση και εμπλοκή σημαντικών ανθρώπων με θέσεις ισχύος στις διαδικασίες της συμφιλίωσης)

Στο πλαίσιο της Κύπρου, η αποτελεσματική οικοδόμηση της ειρήνης προϋποθέτει όχι μόνο τη συμμετοχή ατόμων επιρροής - τα οποία παρέχει η κοινωνία των πολιτών – αλλά και την ουσιαστική τους ανάμειξη στις διαδικασίες που εμπίπτουν στο Track 1, κάτι το οποίο δεν έχει επιτευχθεί ακόμη. Υπάρχει επίσης ανάγκη για στήριξη και κίνητρα. Μολονότι τα κίνητρα μπορούν να δοθούν μέσω της πολιτικής ώθησης, μια κύρια πρόκληση είναι η διατήρηση της δυναμικής όταν τα πολιτικά κίνητρα παύσουν να υφίστανται. Η οικοδόμηση της ειρήνης, όμως, απαιτεί και την εμπλοκή περισσότερων ατόμων, κυρίως ατόμων που δύσκολα μπορούν να προσεγγιστούν. Αυτή είναι μια πρόκληση στην οποία η κοινωνία των πολιτών προσπαθεί να αντεπεξέλθει.

Σύμφωνα με έρευνες οι επαφές μεταξύ διαφορετικών εθνικών κοινοτήτων έχουν θετικό αντίκτυπο στη συμπεριφορά και τις αντιλήψεις για τον «άλλο»,¹⁷ και η κοινωνία των πολιτών

¹³ D. Chigas, 'Putting Our Experiences in Perspective', Εγχειρίδιο 2: Η Κοινωνία των Πολιτών: Η εθνοοικοδόμηση της Παγκόσμιας Ειρήνης, Πρόγραμμα Ενίσχυσης της Κυπριακής Κοινωνίας των Πολιτών, Διεθνής συνέλευση της Κοινωνίας των Πολιτών, Ιούνιος 2008. Οξφόρδη: INTRAC, Λευκωσία Κέντρο Στήριξης ΜΚΟ και The Management Centre of the Mediterranean (MC- Med).

¹⁴ Hadjiravlou και Kanol (2008) ο.π. 54.

¹⁵ Στο ίδιο.

¹⁶ Chigas (2008) ο.π.

παίζει σημαντικό ρόλο στη σύναψη των επαφών αυτών μέσω, μεταξύ άλλων, της συμμετοχής σε πρωτοβουλίες με στόχο την οικοδόμηση εμπιστοσύνης.¹⁸ Παρόλ' αυτά, η μέχρι τούδε έρευνα έχει δείξει ότι σε γενικές γραμμές η κοινωνία των πολιτών στην Κύπρο είναι σχετικά αποδυναμωμένη, και ότι η διακοινοτική συνεργασία μεταξύ της ελληνοκυπριακής και της τουρκοκυπριακής κοινότητας, όπως επίσης και η συμμετοχή των πολιτών σε διακοινοτικές εκδηλώσεις, είναι πολύ περιορισμένη.¹⁹ Τα πολύ χαμηλά επίπεδα εμπιστοσύνης στους κόλπους της κυπριακής κοινωνίας γενικότερα επίσης δεν συμβάλλουν στην ανάπτυξη της κοινωνίας των πολιτών.²⁰ Πράγματι, οι Hadjipavliou και Kanol σημειώνουν ότι «στην Κύπρο ακόμη υπερισχύει το δίπολο «εμείς» και «εκείνοι», ενώ έχει υιοθετηθεί μια απρόσφορη προσέγγιση η οποία συντελεί στην εμβάθυνση του διχασμού και της έλλειψης εμπιστοσύνης».²¹ Πάραυτα, προηγούμενη έρευνα έχει αποδείξει ότι η κοινωνία των πολιτών στην Κύπρο δεν είναι ευχαριστημένη με το κατεστημένο και ότι είναι ανοικτή στην επαναπροσέγγιση.²²

Στα πλαίσια αυτά, κάθε πρωτοβουλία που στηρίζει την ανάπτυξη της κοινωνίας των πολιτών στην Κύπρο και τη συμβολή της στη διαδικασία επαναπροσέγγισης είναι καλοδεχούμενες.

4. Ξεπερνώντας τους διαχωρισμούς στην Κύπρο

Ελλείψει ενός πολιτικού διακανονισμού, υπάρχουν αρκετοί τρόποι με τους οποίους η κοινωνία των πολιτών θα μπορούσε να συμβάλει στην προώθηση της εμπιστοσύνης μέσω της αντιμετώπισης και απάμβλυνσης κάποιων από τις πιο έντονες μορφές διχασμού στην Κύπρο. Αυτές συμπεριλαμβάνουν τα χωριστά και χωριστικά εκπαιδευτικά συστήματα, τον ρόλο και τη

¹⁷ Webster, C. (2005), 'Optimism and Pessimism Regarding Interacting with Turkish Cypriots: Greek Cypriot Public Opinion and its Implications for Reconciliation in Cyprus', ανακοίνωση που παρουσιάστηκε στο τρίτο Διεθνές Συμπόσιο για τη Διαχείριση των Μη-Κερδοσκοπικών Οργανώσεων, Λευκωσία, Κύπρος, 25-26, Φεβρουάριος 2005.

¹⁸ Broome, B. J. (2005). Building bridges across the Greek Line: A guide to intercultural communication in Cyprus, Λευκωσία: Αναπτυξιακό Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών, Δράση για Συνεργασία και Εμπιστοσύνη.

Paffenholz, T. (2009) "Summary of Results for a Comparative Research Project Civil Society and Peacebuilding", CCDP Working Paper 4, Geneva: The Graduate Institute, Centre on Conflict, Development and Peacebuilding.

Lönnqvist, L. (2008) 'Civil Society in Reconciliation: beyond the "Cyprus Problem"', INTRAC Ενημερωτικό Δελτίο 21, Οξφόρδη: INTRAC.

¹⁹ CIVICUS (2005) 'Executive Summary: An Assessment of Civil Society in Cyprus. CIVICUS Civil Society Index Report for Cyprus.' Λευκωσία: The Management Centre of the Mediterranean και Κέντρο Στήριξης ΜΚΟ. Αυτό έχει πρόσφατα ενημερωθεί και τα πρώτα ευρήματα δείχνουν ότι, αν μη τι άλλο, η συμμετοχικότητα έχει αυξηθεί.

²⁰ Στο ίδιο. Η θέση αυτή έχει ενισχυθεί από έρευνα η οποία διεξήχθη για το Αναπτυξιακό Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών (UNDP-ACT) και η οποία κατέδειξε ότι το 35% των Ελληνοκυπρίων ερωτηθέντων εμπιστεύονται τους Τουρκοκύπριους ενώ μόνο το 17% των Τουρκοκυπρίων εξέφρασαν εμπιστοσύνη προς τους Ελληνοκυπρίους. Βλέπε επίσης, Cymar Market Research Ltd and Prologue Consulting (2010) 'Level of Trust between the Two Communities in Cyprus: Executive Summary,' Λευκωσία: UNDP-ACT 7.

²¹ Hadjipavliou και Kanol (2008) σελ. 54.

²² Hadjipavliou, M. (2007) 'The Cyprus Conflict: Root causes and implications for peacebuilding', *Journal of Peace Research* 44 (3): 349-365.

Trimikliniotis, N. (2007) 'Reconciliation and social action in Cyprus: citizens' inertia and the protracted state of limbo', *Cyprus Review* 19 (1): 123-160.

Sitas, A., D. Latif και N. Loizou (2007) 'Prospects of Reconciliation, Co-Existence and Forgiveness in Cyprus in the Post-referendum Period,' PRIO Cyprus Centre Report 4/2007, Λευκωσία: PRIO Cyprus Centre.

φύση των ΜΜΕ, την κοινωνία των πολιτών καθαυτή, την πολιτική κουλτούρα, και το νομοθετικό πλαίσιο.

4.1 Εκπαίδευση

Στο παρόν στάδιο το εκπαιδευτικό σύστημα και στις δύο πλευρές στην Κύπρο στηρίζεται σε μια εθνικιστική ιδεολογία η οποία «δαιμονοποιεί» την άλλη κοινότητα. Από μια πληθυσμιακή έρευνα που έγινε, φάνηκε ότι περίπου τα δύο τρίτα των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκυπρίων θεωρούν ότι το εκπαιδευτικό σύστημα έχει αρνητικό αντίκτυπο στο κυπριακό πρόβλημα.²³ Σύμφωνα με τον Γιάννη Παπαδάκη, τα ελληνοκυπριακά σχολικά βιβλία σκιαγραφούν όλους όσους πέρασαν από το νησί (Φράγκους, Βενετούς, Τούρκους και Άγγλους) εκτός από τους Έλληνες και τους Βυζαντινούς, ως δυνάστες και αφήνουν να εννοηθεί ότι οι γηγενείς πληθυσμοί του νησιού ήταν ανέκαθεν Έλληνες.²⁴ Αυτό τοποθετεί τους Τουρκοκυπρίους σε μειονεκτική θέση, καθώς δίνει την εντύπωση ότι δεν ανήκουν στην πραγματικότητα στην Κύπρο,²⁵ ενώ παράλληλα τα βιβλία παρουσιάζουν τους Τούρκους ως «*βάρβαρα και άγρια όντα τα οποία σκότωσαν και βασάνισαν τους νόμιμους κατοίκους του νησιού*».²⁶ Τα τουρκοκυπριακά σχολικά εγχειρίδια παρουσιάζουν μια σχεδόν πανομοιότυπη εικόνα. Σε κάποιο βιβλίο της μέσης εκπαίδευσης παρατίθεται το εξής: «*Από ιστορική, γεωγραφική, στρατηγική και οικονομική άποψη η Κύπρος συνδέεται με την Ανατολία*» και «*η ιστορία άρχισε*» με την άφιξη των Οθωμανών στην Κύπρο, «*καθώς αυτό αποτέλεσε το πιο σημαντικό ιστορικό γεγονός... που καθόρισε τον χαρακτήρα της*».²⁷ Τα τουρκοκυπριακά βιβλία υπογραμμίζουν επίσης τη «*βαρβαρότητα και την αγριότητα*» των Ελληνοκυπρίων εστιάζοντας στην περίοδο 1963-1974.²⁸

Ο Johnson έχει υποστηρίξει ότι ένα καλό πρώτο βήμα για να υπερκεραστεί ο αρνητικός αντίκτυπος που έχει η εκπαίδευση σε διχασμένες κοινότητες είναι η εισαγωγή της εκπαίδευσης της ειρήνης (peace education), που στόχο έχει να προωθήσει τη γνώση που χρειάζεται για την οικοδόμηση και ανάπτυξη της αλληλοκατανόησης, του αλληλοσεβασμού, της εμπιστοσύνης, της ενσυναίσθησης, της ανοχής, αλλά και των εργαλείων εκείνων που απαιτούνται για τη συμβίωση σε μια πολυπολιτισμική κοινωνία.²⁹ Εκτός από τις αλλαγές στη διδακτέα ύλη, και οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να επιμορφώνονται ώστε να μπορούν να αντεπεξέλθουν στη μετάβαση από μια εθνοκεντρική διδασκαλία της ιστορίας σε μια «ειρηνο-κεντρική» διδασκαλία.³⁰ Ο Johnson επίσης υποστηρίζει ότι και η «*λανθάνουσα διδακτέα ύλη*» στο σχολείο πρέπει να αλλάξει, δηλαδή «*ο,τιδήποτε έμμεσο, το οποίο επηρεάζει τη μάθηση, από τις εικόνες και τις φωτογραφίες που είναι αναρτημένες στους τοίχους, μέχρι τις αργίες και τις*

²³ Hadjipavlou, M. (2007), 'The Cyprus Conflict: Root causes and implications for peacebuilding', *Journal of Peace Research* 44 (3): 361.

²⁴ Papadakis Y. (2008) 'History Education in Divided Cyprus: A Comparison of Greek Cypriot and Turkish Cypriot Schoolbooks on the 'History of Cyprus'', PRIO Cyprus Centre Report 2/2008, Λευκωσία: PRIO Cyprus Centre, 6-7.

²⁵ Στο ίδιο, 8.

²⁶ Στο ίδιο, 8-9.

²⁷ Στο ίδιο, 13.

²⁸ Στο ίδιο, 14.

²⁹ Johnson, L. (2007) 'Reconciliation and peace education in Cyprus: What will it take?' *Cyprus Review*, 19 (1): 23.

³⁰ Στο ίδιο, 26-27.

*εκδηλώσεις και τους τρόπους με τους οποίους οι μαθητές και οι εκπαιδευτικοί αλληλεπιδρούν στην τάξη».*³¹

4.2 Τα MME

Τα κυπριακά MME σε αρκετές περιπτώσεις παρουσίασαν την άλλη κοινότητα ως τον εχθρό. Σύμφωνα με έρευνα που διεξήχθη από το Ερευνητικό Ινστιτούτο Ειρήνης στο Όσλο (PRIO), η κατάσταση αυτή παίρνει διαστάσεις και λόγω της γλώσσας και του γεγονότος ότι, σε μεγάλο βαθμό, τα μέλη της μιας κοινότητας μπορούν να ενημερωθούν για την άλλη μόνο μέσω των αντίστοιχων MME, καθώς οι μεταξύ τους επαφές είναι περιορισμένες και οι περισσότεροι δεν γνωρίζουν ο ένας τη γλώσσα του άλλου.³² Επίσης, δεν υπάρχει ένα ανεξάρτητο μέσο μαζικής ενημέρωσης που να μην πρόσκειται σε συγκεκριμένες πολιτικές ιδεολογίες, ενώ παράλληλα δεν υπάρχει ούτε εκτεταμένη κάλυψη και ευαισθητοποίηση ως προς τις δραστηριότητες της κοινωνίας των πολιτών.

Ο Paffenholz σημειώνει ότι πρωτοβουλίες της κοινωνίας των πολιτών οι οποίες τυχαίνουν κάλυψης από τα MME στέφονται με μεγαλύτερη επιτυχία και ότι τα MME μπορούν επίσης να δομούν ή να αποδομούν εικόνες και στερεότυπα στην κοινωνία.³³ Αυτό αποτελεί άλλη μια έλλειψη, την οποία οι ΟΚΠ μπορούν να αντιμετωπίσουν προωθώντας και παρέχοντας πιο αποτελεσματική κάλυψη και κατανόηση τόσο της κοινωνίας των πολιτών όσο και ζητημάτων σχετικών με την οικοδόμηση της ειρήνης.

4.3 Η Κοινωνία των Πολιτών

Με την ίδια την κοινωνία των πολιτών να είναι μοιρασμένη από την Πράσινη Γραμμή – με ξεχωριστή στήριξη, ΜΚΟ, ομάδες επιρροής, συνδικαλιστικές οργανώσεις, επαγγελματικούς συνδέσμους, ομάδες ανακούφισης και φιλανθρωπικούς οργανισμούς που παρέχουν παρόμοιες υπηρεσίες στις αντίστοιχες κοινότητες - οι ευκαιρίες ή η επιθυμία των ΟΚΠ να εμπλακούν σε από κοινού δραστηριότητες υπήρξαν περιορισμένες.

Παρόλ' αυτά, τις τελευταίες δύο δεκαετίες έχουν γίνει σημαντικά βήματα σε σχέση με την οικοδόμηση της ειρήνης (επιμόρφωση, εργαστήρια για απάμβλυνση της σύγκρουσης, διαδραστικά εργαστήρια για την επίλυση προβλημάτων, επικοινωνιακά εργαστήρια, διακοινοτικά προγράμματα, συνεδρίες, επαφές, επισκέψεις).³⁴ Παράλληλα, οι εμπλεκόμενοι σε τέτοιου είδους δραστηριότητες στην τουρκοκυπριακή κοινότητα ήταν ικανοί να κινητοποιήσουν άλλες ΟΚΠ και τα μέλη τους σε μια επιτυχημένη μαζική εκστρατεία υπέρ της καταφατικής ψήφου στο δημοψήφισμα για το Σχέδιο Αννάν στις αρχές του 2000.³⁵

³¹ Στο ίδιο, 29.

³² Christophorou, C., S. Sahin, και S. Pavlou (2010) 'Media Narratives, Politics and the Cyprus Problem,' PRIO Cyprus Centre Report 1/2010, Λευκωσία: PRIO Cyprus Centre, 186.

³³ Paffenholz (2009) ο.π., 22.

³⁴ Για έναν περιεκτικό κατάλογο βλέπε Hadjiravlou και Kanol (2008) ο.π. 61-79.

³⁵ Στο ίδιο, 51.

4.4. Η πολιτική κουλτούρα

Οι Vasilara και Piaton³⁶ και οι Çuhadar και Kotelis³⁷ έχουν μελετήσει τους τρόπους με τους οποίους οι Κύπριοι τείνουν να θεωρούν τα πολιτικά κόμματα ως τα μόνα κανάλια έκφρασης των απόψεών τους και το πώς χρησιμοποιούν τις πολιτικές τους διασυνδέσεις ως όχημα για την προσωπική και πολιτική τους ανέλιξη. Αυτή η εξάρτηση από τα πολιτικά κόμματα έχει συμβάλει στην υπονόμηση και την απαξίωση των προσπαθειών της κοινωνίας των πολιτών να προωθήσει τη συμμετοχική δημοκρατία η οποία εκφράζεται μέσα από την «*άσκηση δημοκρατικών συμπεριφορών και αξιών στην κοινωνία, η οποία πραγματοποιείται μέσω της ενεργούς συμμετοχής σε συνδέσμους, δίκτυα, και δημοκρατικά κινήματα*».³⁸

Οι ΟΚΠ μπορούν να αντισταθμίσουν την τάση αυτή μέσω της εστίασης στη συμμετοχική δημοκρατία, την πολιτική ευθύνη και λογοδότηση, το κοινωνικό κεφάλαιο (που περιλαμβάνει την απόκτηση δεξιοτήτων, την εμπιστοσύνη, τη δικτύωση, τη συνεργασία, την επιρροή κλπ), την άσκηση πίεσης, την αμεροληψία, την ενεργή συμμετοχή στα κοινά, τα δικαιώματα, όπως επίσης και προωθώντας καινοτόμες και δημιουργικές προσεγγίσεις για την κοινωνική ενσωμάτωση.

4.5. Το περιοριστικό νομοθετικό πλαίσιο

Καθώς οι δύο κοινότητες υπόκεινται σε διαφορετικά νομοθετικά πλαίσια και συναφή ζητήματα μη-αναγνώρισης, δεν κατέστη δυνατό να δημιουργηθούν οργανισμοί που να αφορούν στο σύνολο του νησιού. Παράλληλα, στην ελληνοκυπριακή κοινότητα, οι ΟΚΠ εργάζονται στα πλαίσια ενός ασαφούς νομικού περιβάλλοντος με πολύπλοκες εγγραφές και λειτουργικές διαδικασίες,³⁹ ενώ στην τουρκοκυπριακή κοινότητα η διοίκηση έχει επιχειρήσει (χωρίς επιτυχία) να ασκήσει έλεγχο στις ΟΚΠ μέσω της αντικατάστασης της ισχύουσας νομοθεσίας με δρακόντιους νόμους περί οργανώσεων. Για να λειτουργήσουν αποτελεσματικά οι ΟΚΠ πρέπει να μπορούν να διαδραματίζουν ενεργό ρόλο, παρεμποδίζονται όμως από το υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο και στις δύο κοινότητες. Αν και οι ΟΚΠ κατέβαλαν προσπάθειες ώστε να επιφέρουν την αλλαγή, η προσπάθεια περιορίστηκε από την κρατούσα πολιτική κουλτούρα σε αμφότερες τις κοινότητες. Έχει επίσης υποστηριχθεί ότι, οι θετικές πτυχές από τη θεσμοθέτηση νόμων δεν μετρούν ιδιαίτερα εάν δεν υπάρχει «κουλτούρα ακτιβισμού» και ενεργή συμμετοχή.⁴⁰ Επιπλέον, το έργο των ΟΚΠ δεν μπόρεσε να εμπλέξει την κοινωνία στο σύνολό της και εκείνοι οι οποίοι συμμετέχουν σε εκδηλώσεις με επίκεντρο την οικοδόμηση ειρήνης, είναι κυρίως πολύ καλοί ομιλητές της αγγλικής (κοινώς γνωστοί ως «οι συνήθεις ύποπτοι»).

Οι ΟΚΠ που εμπλέκονται στις ειρηνευτικές διαδικασίες επιβάλλεται να χρησιμοποιούν καινοτόμες, δυναμικές και προορατικές στρατηγικές για να αυξήσουν τη συμμετοχικότητα σε όλο το νησί. Επίσης πρέπει να συμμετέχουν σε εκστρατείες, ώστε να επιτευχθεί τροποποίηση

³⁶ Vasilara, M. και G. Pianton. (2007) 'The Role of civil society in Cyprus', *Cyprus Review* 19 (2): 107-121.

³⁷ Çuhadar, E. και A. Kotelis (2009) 'Cyprus: A Divided Civil Society in Stalemate', 186-188 στο: Paffenholz, Thania (επιμ.) (2010) *Civil Society and Peacebuilding: A Critical Assessment*. Boulder: Lynne Rienner Publisher Inc.

³⁸ Στο ίδιο, 195.

³⁹ Vasilara και Pianton (2007) ο.π., 116.

⁴⁰ Στο ίδιο, 117.

της νομοθεσίας, και να μελετήσουν τρόπους με τους οποίους μπορούν να αναπτυχθούν οι προϋποθέσεις για μια συνεργασία η οποία θα ξεπερνά το ξεχωριστό νομοθετικό πλαίσιο.

5. Ερευνητικό πλαίσιο και ερευνητικά ερωτήματα

Για να εξετάσουμε τη συμβολή της κοινωνίας των πολιτών στην οικοδόμηση εμπιστοσύνης υιοθετήσαμε την προσέγγιση του κοινωνικού κεφαλαίου. Το κοινωνικό κεφάλαιο περιγράφεται ως εξής:

...πτυχές της κοινωνικής ζωής – δίκτυα, κανόνες (νόρμες) και εμπιστοσύνη - τα οποία δίνουν την ευκαιρία στους συμμετέχοντες να λειτουργήσουν όλοι μαζί πιο αποτελεσματικά για την επίτευξη κοινών στόχων... Το κοινωνικό κεφάλαιο, εν ολίγοις, αναφέρεται στις κοινωνικές διασυνδέσεις και τις συνεπαγόμενες νόρμες και εμπιστοσύνη.⁴¹

Είναι ευρέως αποδεκτό ότι υπάρχουν τρία κύρια είδη κοινωνικού κεφαλαίου:

- **δεσμευτικό** (bonding) – δηλαδή κοινωνικό κεφάλαιο που «**δένει**», το οποίο αναφέρεται στο επίπεδο συνεκτικότητας – ή εμπιστοσύνης και ποιότητας των σχέσεων - μέσα σε μια κοινότητα (κοινωνική συνοχή)
- **συνδετικό** (bridging) – δηλαδή κοινωνικό κεφάλαιο που «**γεφυρώνει**», το οποίο αναφέρεται στις διασυνδέσεις μεταξύ των διαφόρων στοιχείων μέσα στην κοινωνία, συμπεριλαμβανομένων των σχέσεων μεταξύ διαφορετικών κοινοτήτων, κυρίως εκεί όπου υπάρχει διαχωρισμός του πληθυσμού
- **ενωτικό** (linking) – δηλαδή κοινωνικό κεφάλαιο που «**ενώνει**», το οποίο αναφέρεται στη διασύνδεση ανάμεσα σε άτομα/φορείς με διαφορετική ισχύ και κοινωνικό στάτους (π.χ. ανάμεσα σε άτομα με ισχύ και πόρους και στις τοπικές κοινότητες)

Το κοινωνικό κεφάλαιο αποτελεί μια χρήσιμη έννοια για τη μέτρηση και την περιγραφή του αντίκτυπου της κοινωνίας των πολιτών σε διάφορες περιπτώσεις, καθώς οι δείκτες του κοινωνικού κεφαλαίου τείνουν να ανταποκρίνονται σε, ή να περιλαμβάνουν, διάφορες πτυχές της δραστηριότητας της κοινωνίας των πολιτών. Αυτό περιλαμβάνει το έργο των ΜΚΟ και άλλων στην προώθηση της κοινωνικής συνοχής και της ενδυνάμωσης των κοινοτήτων, την ανάπτυξη συνεργασίας ανάμεσα στις δύο κοινότητες και τη συμβολή σε πιο συμμετοχικές μορφές διακυβέρνησης, συμπεριλαμβανομένης της προώθησης πιο ενεργών κοινοτήτων με μεγαλύτερη επιρροή. Επιπλέον, τα επίπεδα εμπιστοσύνης ενδοκοινοτικά και διακοινοτικά έχουν αναλογική σχέση με τα επίπεδα του κοινωνικού κεφαλαίου.

Όπως σε όλες τις κοινωνίες, οι πτυχές του κοινωνικού κεφαλαίου που αφορούν στη *γεφύρωση* σχετίζονται στενά με τις πτυχές που αφορούν στο «*δέσιμο*»/σύσφιγξη δεσμών και τη *διασύνδεση*. Ο βαθμός στον οποίο οι κοινότητες είναι ικανές να αλληλεπιδρούν δυναμικά εξαρτάται, ως επί το πλείστον, από το επίπεδο της αυτοπεποίθησης και των ικανοτήτων τους (αλλά και της τάσης τους) προς αυτό, τα οποία είναι πτυχές που σχετίζονται με το *δεσμευτικό* (bonding) κοινωνικό κεφάλαιο. Κατά τον ίδιο τρόπο, οι πτυχές του κοινωνικού κεφαλαίου που σχετίζονται τόσο με τη «*γεφύρωση*» όσο και με το «*δέσιμο*» σε μεγάλο βαθμό σχετίζονται με

⁴¹ Putnam, R. (1995) 'Bowling alone: America's declining social capital', *Journal of Democracy* 6 (1): 65-78.

τη «διασύνδεση» του κοινωνικού κεφαλαίου, δηλαδή, με την αποτελεσματικότητα της διασύνδεσης με άτομα με ισχύ, όπως άτομα υπεύθυνα για τη λήψη αποφάσεων και τη χάραξη πολιτικής και παροχής πόρων. Η ύπαρξη των διασυνδέσεων αυτών καθορίζει σε μεγάλο βαθμό την έκταση των πόρων που διατίθενται για τον σχεδιασμό προγραμμάτων ανάπτυξης ικανοτήτων, τα οποία προσφέρουν στις κοινότητες την απαιτούμενη αυτοπεποίθηση και τις δεξιότητες για την επίτευξη επιτυχημένων επαφών και συνεργασιών, ενώ παράλληλα προσφέρει και τους πόρους για την υλοποίηση προγραμμάτων τέτοιων επαφών μέσω της χρηματοδότησης κοινών δραστηριοτήτων και διαλόγου.

5.1 Ερευνητικά ερωτήματα

Στηριζόμενοι στο θεωρητικό πλαίσιο και τις αρχικές συνεντεύξεις με έναν μικρό αριθμό σημαντικών ατόμων, καθορίσαμε κάποια συγκεκριμένα ερευνητικά ζητήματα:

1. Την ανάγκη να προσδιορίσουμε **τους διάφορους τρόπους** με τους οποίους τα διάφορα έργα, οι οργανώσεις και τα προγράμματα συμβάλλουν στην οικοδόμηση εμπιστοσύνης και συμφιλίωσης στην Κύπρο. Με τον όρο εμπιστοσύνη εννοούμε την αυτοπεποίθηση και την προθυμία που επιδεικνύουν οι άνθρωποι σε σχέση με την εμπλοκή τους με την άλλη κοινότητα μέσω διαφόρων δραστηριοτήτων και σχέσεων. Αυτό περιλαμβάνει τη σύναψη και/ή την ανάπτυξη διαπροσωπικής επαφής ή προσωπικής σχέσης, τις εργασιακές σχέσεις, ή την επιθυμία εμπλοκής με άλλους ανθρώπους και οργανώσεις για το κοινό καλό ή για την εξέταση ζητημάτων κοινού ενδιαφέροντος. Ο όρος αναφέρεται επίσης στην προθυμία για ανταλλαγή εμπειριών, γνώσεων, υπηρεσιών και χώρου.
2. Την ανάγκη να προσδιοριστεί ή να αξιολογηθεί **ο βαθμός επιτυχίας** των πιο πάνω πρωτοβουλιών σε σχέση με την ανάπτυξη εμπιστοσύνης, αυτοπεποίθησης και συνεργασίας μεταξύ των Τουρκοκυπρίων και των Ελληνοκυπρίων. Αυτό περιλαμβάνει την προσπάθεια να προσδιοριστούν τα επιτεύγματα των εν λόγω πρωτοβουλιών σε σχέση με τη συμβολή τους στην οικοδόμηση εμπιστοσύνης και συμφιλίωσης. Παρόλ' αυτά, επιβάλλεται επίσης να προσμετρηθεί και ο τρόπος με τον οποίο τα έργα, οι οργανώσεις, ή τα προγράμματα αντιλαμβάνονται ή καταγράφουν την επιτυχία. Αυτό μας επιτρέπει να προσδιορίσουμε κάποιους γενικούς και εξέχοντες παράγοντες οι οποίοι συμβάλλουν στην επιτυχία όσον αφορά στην προώθηση του κοινωνικού κεφαλαίου, της καλής πρακτικής και της βιωσιμότητας μέσα στα ευρύτερα πλαίσια της οικοδόμησης εμπιστοσύνης και της προώθησης της συμφιλίωσης.
3. Την ανάγκη να προσδιοριστούν **οι προκλήσεις ή οι δυσκολίες** τις οποίες αντιμετώπισαν οι εμπλεκόμενοι στις πρωτοβουλίες αυτές στο παρελθόν και πώς, και σε ποιο βαθμό, αυτές ξεπεράστηκαν. Αυτό εξυπακούεται την εξέταση των διαφόρων εμποδίων (π.χ. πολιτικών, ιδεολογικών, πρακτικών, ποριστικών) και του πώς αυτά επηρεάζουν το εν εξελίξει έργο. Περιλαμβάνει επίσης ζητήματα που σχετίζονται με την αυτοσυγκράτηση - για παράδειγμα, με τη διστακτικότητα κάποιων ατόμων μήπως και θεωρηθούν ότι εμπλέκονται ενεργά ή επιδεικνύουν μεγάλο ενδιαφέρον για την άλλη πλευρά, ή τον παράγοντα του φόβου – εδώ εμπίπτει και η ανησυχία των ατόμων για το πώς η δική τους ή η άλλη πλευρά θα εκλάβει τις ενέργειές τους και θα τους αντιμετωπίσει. Ένα βασικό ζήτημα ήταν να ληφθούν υπόψη οι παράγοντες που εμπειρικλείονται σε διακοινοτικά έργα, συμπεριλαμβανομένων των προκλήσεων που

παρουσιάζονται σε περίπτωση συνεργασίας με μια ομάδα από την άλλη πλευρά. Αυτό συνεπάγεται την εξέταση του κόστους και των ωφελημάτων που προκύπτουν από τέτοιες διακοινοτικές δραστηριότητες, όπως, για παράδειγμα, τα συναισθήματα που δημιουργεί η διέλευση της Πράσινης Γραμμής.

Μια βασική συνιστώσα ήταν να προσδιοριστεί η γνώση που αποκομίζεται μέσω των εμπειριών που βιώνει κανείς και πώς αυτή μπορεί να επηρεάσει κρατούσες ή μελλοντικές πρακτικές.

4. Την ανάγκη να ληφθούν υπόψη **αποτελέσματα** που επιτεύχθηκαν μέσω συγκεκριμένων δραστηριοτήτων, εκδηλώσεων, έργων και προγραμμάτων και τα οποία δεν ήταν αναμενόμενα ή προσδοκώμενα. Αυτό περιλαμβάνει την εξέταση του βαθμού στον οποίο οι από κοινού δραστηριότητες είχαν επιπρόσθετα αποτελέσματα, υπό την έννοια ότι άνοιξαν καινούργιες πόρτες ή πιθανότητες ή άφησαν νέες προοπτικές να διαφανούν. Περιλαμβάνει επίσης μελέτη της φύσης και του βαθμού στον οποίο οι συμμετέχοντες κράτησαν επαφή ή ανέπτυξαν περαιτέρω προσωπικές ή επαγγελματικές σχέσεις και κατά πόσο ήταν πρόθυμοι να συνεχίσουν να εργάζονται από κοινού. Μια σημαντική πτυχή ήταν η δημιουργία ή ανάπτυξη δικτύων για τη διατήρηση των σχέσεων και τη διευκόλυνση της καλής πρακτικής μέσω των συμπράξεων που δημιουργήθηκαν, συμπεριλαμβανομένης, μεταξύ άλλων, της παροχής των κατάλληλων μηχανισμών στήριξης.
5. Η ανάγκη να αξιολογηθούν οι τρόποι με τους οποίους **η αποτελεσματικότητα** της κοινωνίας των πολιτών γενικότερα, και πιο ειδικά των ΟΚΠ, **μπορεί να βελτιωθεί και να ενδυναμωθεί** για την ανάπτυξη εμπιστοσύνης και συνεργασίας μεταξύ των Τουρκοκυπρίων και των Ελληνοκυπρίων. Αυτό περιλαμβάνει τον προσδιορισμό των αναγκαίων πόρων (π.χ. χρηματοδότηση, προσωπικό) συγκεκριμένες πιθανές επιμορφωτικές δραστηριότητες - για παράδειγμα όσον αφορά την ανάπτυξη δεξιοτήτων, τη διακυβέρνηση, την άσκηση πολιτικής πίεσης - και ο,τιδήποτε άλλο πρέπει να γίνει ώστε:
 - α. να στηριχθεί το έργο των ΟΚΠ, συμπεριλαμβανομένης της δικτύωσης και της κατάλληλης στήριξης υποδομής,
 - β. να προσδιοριστεί το τι μπορούν ή τι πρέπει να κάνουν τα διεθνή σώματα και άλλοι χρηματοδότες σε σχέση με αυτό (π.χ. ΕΕ, UNDP, κυβερνητικοί φορείς), και
 - γ. να προσδιοριστούν οι ενδεχόμενοι περιορισμοί/ εμπόδια/ προκλήσεις στη διαδικασία αυτή και το πώς μπορούν να υπερνικηθούν.
6. Την ανάγκη να προσδιοριστεί το πώς οι ΟΚΠ μπορούν να εκμεταλλευτούν στο μέγιστο δυνατό ή να δημιουργήσουν ευκαιρίες οι οποίες θα τους επιτρέψουν να:
 - α. αυξήσουν την εμπιστοσύνη και την επαφή ανάμεσα στις δύο κοινότητες,
 - β. να επεκτείνουν τη συμμετοχή στις δραστηριότητές τους και την επιρροή τους στις κοινότητές τους, και
 - γ. να συμβάλουν στη διαμόρφωση πολιτικής (ή στην άσκηση επιρροής σε αποφάσεις/ δράσεις) που αφορούν αυτές και το έργο τους.

Προσδιορίσαμε σημαντικές μεταβλητές, όπως για παράδειγμα οι προηγούμενες εμπειρίες των ερωτηθέντων σε σχέση με την οικοδόμηση εμπιστοσύνης και τις

διακοινοτικές πρωτοβουλίες, και τον ρόλο των οργανισμών, φορέων και έργων των ερωτηθέντων σε αυτά. Αυτό μας επέτρεψε να εξακριβώσουμε τους παράγοντες που σχετίζονται με την έκταση και τη φύση των προσωπικών εμπειριών των ερωτηθέντων στην κοινωνία των πολιτών και σε διακοινοτικές δραστηριότητες, όπως η φύση της επαφής με την άλλη κοινότητα i) καθώς μεγάλωναν και/ή ii) μετά το 2003.⁴² Επομένως, ζητήσαμε από τους ερωτηθέντες να μας μιλήσουν γι' αυτό, όπως επίσης και για την οργάνωσή τους και τις δραστηριότητές της. Όπου ήταν δυνατό ζητήσαμε να πληροφορηθούμε για τη συχνότητα των επαφών με οργανώσεις στην άλλη κοινότητα. Σχετικά με τις σχέσεις με, ή μεταξύ, συγκεκριμένων οργανισμών ή ατόμων (στην άλλη πλευρά) αξιολογήσαμε επίσης τους τύπους της επίσημης ή ανεπίσημης εργασιακής διευθέτησης που υιοθετήθηκε.

5.2. Μεθοδολογία

Για να εξετάσουμε τα ερευνητικά ερωτήματα χρησιμοποιήσαμε τις πιο κάτω μεθόδους:

- Ημιδομημένες συνεντεύξεις από σημαντικούς αντιπροσώπους από ελληνοκυπριακές και τουρκοκυπριακές οργανώσεις ή ομάδες – οι οποίες εργάζονται διακοινοτικά ή αλλιώς (π.χ. συγκεκριμένες ομάδες συμφερόντων για τις οποίες υπάρχει προοπτική να εργαστούν σε διακοινοτικό επίπεδο) (105 άτομα)
- Επτά αναλυτικές μελέτες περιπτώσεων (case studies) έργων, οργανώσεων και προγραμμάτων⁴³
- Ανασκόπηση εγγράφων, δράσεων και αναφορών τα οποία κρίθηκαν σχετικά κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων και της μελέτης συγκεκριμένων περιπτώσεων
- Ανασκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας αναφορικά με παρόμοιες εμπειρίες σε άλλες κοινωνίες
- Ανασκόπηση της ευρύτερης στρατηγικής πολιτικής και του νομοθετικού πλαισίου μέσα στα οποία λειτουργούν έργα, οργανώσεις, και προγράμματα στην Κύπρο.
- Πέντε διαδραστικές ομάδες εστίασης – αυτές έλαβαν χώρα σε διάφορα μέρη του νησιού, ώστε να συζητηθούν τα αρχικά ευρήματα με αντιπροσώπους της κοινωνίας των πολιτών προτού προχωρήσουμε στην οριστικοποίηση των τελικών γραπτών αποτελεσμάτων.

Οι μελέτες περίπτωσης αποτέλεσαν μια πλούσια πηγή πληροφόρησης για τον βαθμό στον οποίο οι ΟΚΠ και τα έργα, τα οποία πραγματώνονται σε διαφορετικά πλαίσια και εξετάζουν διαφορετικά ζητήματα, προωθούσαν το κοινωνικό κεφάλαιο στην Κύπρο. Μας επέτρεψαν να αποκτήσουμε εις βάθος γνώση για τους εσωτερικούς και εξωτερικούς παράγοντες που συμβάλλουν στην επιτυχία και εκείνους που δρουν ανασταλτικά ή παρουσιάζουν προκλήσεις. Μέσω αυτών μπορέσαμε να προσδιορίσουμε σημαντικά ζητήματα σε σχέση με το πώς η υφιστάμενη πρακτική μπορεί να βελτιωθεί.

Για να επιλέξουμε τις περιπτώσεις τις οποίες θα μελετούσαμε στηριχθήκαμε στις ημιδομημένες συνεντεύξεις και στην ανασκόπηση της βιβλιογραφίας. Εκτός από τους δύο κυριότερους ΜΚΟ

⁴² Όταν άνοιξαν τα σημεία διέλευσης.

⁴³ Συγκεκριμένη μεθοδολογία για τις μελέτες περίπτωσης περιελάμβανε συνεντεύξεις με διευθυντές/διαχειριστές/προσωπικό/εθελοντές, συνεντεύξεις/ομάδες εστίασης με συνεργάτες, χρηματοδοτούμενους (beneficiaries) και αντιπροσώπους συγκεκριμένων ομάδων, συνεντεύξεις με χρηματοδότες φορείς/διαμορφωτές πολιτικής/ άτομα επιρροής, μελέτη εγγράφων, παρατήρηση και συμμετοχή σε εκδηλώσεις.

στήριξης στις δύο πλευρές του νησιού, άλλες μελέτες περίπτωσης εξέτασαν σημαντικές πτυχές του διαχωρισμού (division) οι οποίες εντοπίστηκαν στους τομείς της εκπαίδευσης, των ΜΜΕ και της νεολαίας. Μια άλλη περιπτωσιολογική μελέτη εξέτασε μια από τις λίγες πρωτοβουλίες που εμπλέκουν τους εκτοπισμένους πρώην (Ελληνοκύπριους) και τους νυν (Τουρκοκύπριους) κατοίκους ενός χωριού σε μια από κοινού προσπάθεια αναστήλωσης και διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς του χωριού τους. Αυτή η μελέτη συνέβαλε ώστε να προσδιοριστούν κάποιοι από τους τρόπους με τους οποίους οι ΟΚΠ των δύο κοινοτήτων μπορούν να ξεπεράσουν τα περιοριστικά νομοθετικά πλαίσια και την πολιτική κουλτούρα, ούτως ώστε να αναπτύξουν συνεργασία.

Τέλος, κρίναμε σκόπιμο να συμπεριλάβουμε μίαν τουλάχιστον οργάνωση, η οποία ενεπλάκηκε στο έργο της οικοδόμησης εμπιστοσύνης σχετικά πρόσφατα, για να μπορέσουμε να εξετάσουμε πώς τα ενδοκοινοτικά έργα μπορούν να συμβάλουν στην οικοδόμηση εμπιστοσύνης και να οδηγήσουν σε διακοινοτικές προσεγγίσεις.

Οι επιλεγμένες μελέτες περιπτώσεων είναι:

1. The Management Centre of the Mediterranean (MC-Med)

Αποτελεί τον κυριότερο οργανισμό στήριξης της τουρκοκυπριακής κοινότητας και έχει συμμετάσχει σε μεγάλο αριθμό διακοινοτικών δραστηριοτήτων και προγραμμάτων, κάποια από τα οποία έγιναν σε συνεργασία με το Κέντρο Στήριξης ΜΚΟ

2. Κέντρο Στήριξης Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (Κέντρο Στήριξης ΜΚΟ)

Το Κέντρο Στήριξης ΜΚΟ αποτελεί τον κυριότερο οργανισμό στήριξης μη κυβερνητικών οργανώσεων στην ελληνοκυπριακή κοινότητα και έχει συμμετάσχει σε μεγάλο αριθμό διακοινοτικών δραστηριοτήτων και προγραμμάτων, μεταξύ άλλων και με το MC-Med.

3. Γυναικείος Σύνδεσμος «Άκοβα» (AWA)

Γυναικείος σύνδεσμος στην τουρκοκυπριακή κοινότητα, ο οποίος εδράζει σε κοινότητα της υπαίθρου και έχει συμμετάσχει σε κάποιες διακοινοτικές δραστηριότητες αλλά ασχολείται επίσης με την προώθηση ενδοκοινοτικών στρατηγικών για την οικοδόμηση εμπιστοσύνης και συμφιλίωσης.

4. Όμιλος Ιστορικού Διαλόγου και Έρευνας (ΟΙΔΕ)

Στόχος του Ομίλου αυτού είναι να μελετήσει τα σημεία ρήξης μεταξύ των δύο κοινοτήτων εστιάζοντας σε πτυχές της ιστορίας. Εξετάζει τους «διχαστικούς» τρόπους με τους οποίους παρουσιάζεται η ιστορία και προωθεί την ενίσχυση της διδασκαλίας της ιστορίας και της ιστορικής έρευνας.

5. Κέντρο Κοινοτικών Μέσων Επικοινωνίας Κύπρου (CCMC)

Ο οργανισμός αυτός στοχεύει στη δημιουργία ενός ανεξάρτητου κέντρου κοινοτικών μέσων επικοινωνίας στην Κύπρο, όπως επίσης και στη διεύρυνση της προβολής των πρωτοβουλιών της κοινωνίας των πολιτών και στην προώθηση μιας πιο ισορροπημένης ενημέρωσης γύρω από που αφορούν την κοινωνία των πολιτών αλλά γύρω από θέματα ειδήσεων και πολιτικών εξελίξεων στις δύο πλευρές της Πράσινης Γραμμής

6. Έργο Πολιτιστικής Κληρονομιάς ΚΟΝΤΕΑΣ

Στο έργο αυτό συμμετέχουν οι προηγούμενοι Ελληνοκύπριοι κάτοικοι της Κοντέας, η οποία βρίσκεται στη Μεσαορία, οι υφιστάμενοι κάτοικοι, οι οποίοι είναι στην πλειονότητά τους Τουρκοκύπριοι από δυο χωριά της επαρχίας Λεμεσού. Στόχος είναι η αναστήλωση και δημιουργία δημόσιων κτηρίων και χώρων κοινής ωφέλειας στην Κοντέα, όπως επίσης και η ανάπτυξη αισθημάτων εμπιστοσύνης και συμπιλίωσης.

7. Συνεργασία ανάμεσα στους νέους

Αυτή η μελέτη εξετάζει τη συνεισφορά δύο οργανισμών (*Σώμα Ακριτών* και *Ίδρυμα Λαϊκής Τέχνης HADSER*), οι οποίοι εργάζονται με νέους ανθρώπους στην ελληνοκυπριακή και τουρκοκυπριακή κοινότητα αντίστοιχα (όπως επίσης και σε κάποια κοινά έργα μεταξύ τους), με απώτερο σκοπό την προώθηση αισθημάτων εμπιστοσύνης, αυτοπεποίθησης, αλληλοσεβασμού και ειρηνοφιλίας.

6. Ευρήματα: Κάνοντας τη διαφορά – προωθώντας το κοινωνικό κεφάλαιο

Η έρευνα κατέδειξε ότι οι ΟΚΠ συμβάλλουν στην ανάπτυξη του «δεσίματος», της «γεφύρωσης» και της «ένωσης» του κοινωνικού κεφαλαίου στην Κύπρο με διάφορους τρόπους.

6.1 «Δέσιμο»/σύσφιγξη σχέσεων: αναπτύσσοντας τις ικανότητες της κοινότητας και τις δραστηριότητες

Οι ΟΚΠ συμβάλλουν στο «δέσιμο» (bonding) της κοινότητας μέσω της δημιουργίας της κατάλληλης υποδομής στήριξης, όπως οι πρωτοβουλίες για δίκτυα και η στήριξή τους και η ενίσχυση της κοινωνίας των πολιτών μέσω της παροχής προγραμμάτων ανάπτυξης δεξιοτήτων, της ανάπτυξης της αυτοπεποίθησης και της προώθησης πιο ενεργών και ενημερωμένων κοινοτήτων. Το έργο που πραγματοποιήθηκε από το MC-Med και το Κέντρο Στήριξης ΜΚΟ υπήρξε καθοριστικό για την επίτευξη του στόχου αυτού τόσο σε σχέση με τη στήριξη όσο και με τη δικτύωση. Αυτό περιελάμβανε την ενασχόληση με τμήματα της κοινωνίας που δεν είχαν εμπλακεί προηγουμένως σε δραστηριότητες της κοινωνίας των πολιτών, μεταξύ αυτών και δυσπρόσιτων και περιθωριοποιημένων τμημάτων του πληθυσμού - όπως η νεολαία και απομακρυσμένες αγροτικές περιοχές - όπως επίσης και έργο που περιγράφεται στις μελέτες περίπτωσης 3 (AWA) και 7 (Συνεργασία ανάμεσα στους Νέους). Οι ΟΚΠ αύξησαν επίσης την εμπιστοσύνη του κοινού προς αυτές, μέσω της αύξησης της ορατότητας, της αποτελεσματικότητας, και της προώθησης του ρόλου και της αξίας της κοινωνίας των πολιτών για την αντιμετώπιση ενός ευρέος φάσματος θεμάτων. Η περίπτωση μελέτης του CCMC παρείχε κάποια παραδείγματα για το πώς αυτό επιτεύχθηκε μέσω της ευρύτερης κάλυψης από τα ΜΜΕ και της προβολής του έργου των ΟΚΠ στο ευρύτερο κοινό. Αυτό περιελάμβανε επίσης τη διοχέτευση πληροφοριών και την παροχή στήριξης στους κόλπους της κοινότητας (κάτι που ήταν απότοκο της κοινοτικής δραστηριότητας αλλά και μια διαδικασία που στόχευε ταυτόχρονα στην προώθησή της). Οι ΟΚΠ συνέβαλαν επίσης στη διαμόρφωση πιο «δεμένων» κοινοτήτων μέσω της προώθησης συμπράξεων για την επίτευξη κοινών στόχων.

6.2 «Γεφύρωση»: προωθώντας την εμπλοκή των δύο κοινοτήτων

Οι ΟΚΠ πέτυχαν να αυξήσουν τον βαθμό συμμετοχής και εμπλοκής μεταξύ των μελών των δύο κοινοτήτων. Αυτό επιτεύχθηκε, μεταξύ άλλων, μέσα από κοινές δραστηριότητες και διάλογο, όπως αυτό αντικατοπτρίζεται στη μελέτη περίπτωσης 7 (Συνεργασία με νέους), ή δραστηριότητες που δίνουν την ευκαιρία στους νέους να εργαστούν από κοινού σε περιβαλλοντικές πρωτοβουλίες, αλλά ίσως πιο εκτεταμένα μέσω προγραμμάτων μεγαλύτερου βεληνεκούς, όπως το πρόγραμμα ENGAGE «Συμβάλλω Ενεργά για την Ειρήνη».⁴⁴ Η συμμετοχή προωθήθηκε επίσης μέσω συγκεκριμένων πρωτοβουλιών κοινής ωφέλειας – όπως καταδεικνύεται από το έργο για την αναστήλωση της Κοντέας – αλλά και μέσω της βελτίωσης της ποιότητας των δομών και των διαδικασιών που αφορούν στη διακοινοτική συνεργασία. Για παράδειγμα, ο τρόπος με τον οποίο διευθετήθηκε η διαχείριση του CCMC και του ENGAGE αποτέλεσαν, από μόνες τους, σημαντικές εξελίξεις σε αυτό τον τομέα, και το ίδιο ισχύει και για τη δημιουργία της «Κυπριακής Πλατφόρμας ΜΚΟ για την Ανάπτυξη» (Cyprus Island-wide NGO Development Platform [CYINDEP]).

Όλες οι μελέτες περίπτωσης διαφωτίζουν τρόπους με τους οποίους η κοινωνία των πολιτών προσπάθησε να βελτιώσει ή να αναπτύξει την επίγνωση του κοινού για την αλληλεξάρτηση που υπάρχει μεταξύ των μελών στις δύο κοινότητες. Ο Γυναικείος Σύνδεσμος «Άκοβα» (AWA) προώθησε την κατανόηση ζητημάτων που αφορούσαν σε όλες τις γυναίκες στις αγροτικές περιοχές και στις δύο πλευρές της Πράσινης Γραμμής. Τόσο το πρόγραμμα ENGAGE όσο και ο ΟΙΔΕ προήγαγαν, με διαφορετικούς τρόπους, το αίσθημα της αναγνώρισης και της εκτίμησης για την κοινή ιστορία των δύο κοινοτήτων και τα ωφέληματα που απορρέουν από κάτι τέτοιο (π.χ. μέσω της εξέτασης του τρόπου με τον οποίο η πολιτιστική, κοινωνική, και οικονομική ζωή της κάθε κοινότητας εμπλουτίστηκε από την άλλη).

Οι μελέτες περίπτωσης δείχνουν επίσης πώς οι ΟΚΠ συνέβαλαν στην αύξηση της προθυμίας εκάστης κοινότητας να εμπλακεί με την άλλη. Ο AWA βοήθησε ώστε να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις εμπλοκής μέσα από δραστηριότητες με ενδοκοινοτικό προσανατολισμό. Ο ΟΙΔΕ, από την άλλη, αντιμετώπισε έναν από τους μεγαλύτερους σκοπέλους για τη συνεργασία βελτιώνοντας τον τρόπο με τον οποίο προσεγγίζεται η ιστορική έρευνα και η διδασκαλία της ιστορίας και, μέσω αυτού, προωθώντας το ενδιαφέρον για ιστορικό διάλογο και πληροφόρηση για την άλλη κοινότητα στα πλαίσια ενός εποικοδομητικού περιβάλλοντος. Συνέβαλε επίσης στην απάμβλυνση κάποιων από τις κυριότερες αιτίες και εκφάνσεις του διχασμού θέτωντας εν αμφιβόλω τις ιδεολογικές και άκρως εθνικιστικές προσεγγίσεις της ιστορίας. Η μελέτη περίπτωσης 7 (Συνεργασία ανάμεσα στους Νέους) κατέδειξε ότι οι νέοι ήταν πρόθυμοι να μάθουν για τον πολιτισμό της άλλης κοινότητας όπως επίσης και να συμμετάσχουν σε δραστηριότητες βασισμένες σε κοινά ενδιαφέροντα. Η μελέτη περίπτωσης για το έργο «Κοντέα» δείχνει πώς οι πρώην και οι νυν κάτοικοι του χωριού ήταν πρόθυμοι να εργαστούν μαζί για τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς του χωριού. Αυτό συνέβαλε ώστε οι πρώην κάτοικοι να διατηρήσουν τρόπον τινά την ταυτότητά τους, ενώ ταυτόχρονα βελτίωσε την ποιότητα ζωής των υφιστάμενων κατοίκων.

Όλα αυτά συνέβαλαν στην ενίσχυση της αυτογνωσίας και των δύο κοινοτήτων και της ικανότητας τους να εξετάζουν ή να αντιμετωπίζουν ζητήματα που σχετίζονται με το διαχωρισμό, όπως προθυμία συμμετοχής σε δομές, διαδικασίες και δραστηριότητες που στόχο είχαν να μειώσουν το υφιστάμενο χάσμα. Οι μελέτες περίπτωσης υπογράμμισαν επίσης πώς τα εμπλεκόμενα μέρη μπόρεσαν να εξερευνήσουν και να υιοθετήσουν νέες ιδέες και

⁴⁴ Το έργο ENGAGE «Συμβάλλω ενεργά για την ειρήνη» χρηματοδοτείται από το Αναπτυξιακό Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών -«Ενίσχυση της Κυπριακής Κοινωνίας των Πολιτών». Πραγματοποιείται από κοινού από το Κέντρο Στήριξης ΜΚΟ και το Κέντρο Διαχείρισης Μεσογείου. Πρωταρχικός στόχος του έργου είναι να ενισχύσει την κοινωνία των πολιτών και να παράσχει τα μέσα και τις ευκαιρίες σε άτομα και οργανωμένα σύνολα να διαδραματίσουν ενεργό ρόλο στη διαδικασία της ειρήνης και της συμφιλίωσης.

προσεγγίσεις με σκοπό να προωθήσουν τη συμμετοχή και να οικοδομήσουν γέφυρες μεταξύ των δύο κοινοτήτων, όπως επίσης και να αναλογιστούν τις ανάγκες της κάθε κοινότητας λαμβάνοντας υπόψη το ευρύτερο παγκόσμιο πλαίσιο.

6.3 «Ένωση»: ενισχύοντας τις σχέσεις με φορείς επιρροής και παροχείς πόρων

Οι σχέσεις της κοινωνίας των πολιτών με όσους έχουν δύναμη και επιρροή στην Κύπρο (πολιτικούς, δημόσιους φορείς, και διαμορφωτές πολιτικής) σε γενικές γραμμές υπήρξαν σχετικά αδύναμες. Παρόλ' αυτά, σχέσεις με διεθνείς οργανισμούς χρηματοδότησης, όπως η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Αναπτυξιακό Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών (UNDP) ήταν πολύ πιο ανεπτυγμένες. Επιπλέον, τα δίκτυα που δημιουργήθηκαν μέσα από πρωτοβουλίες όπως το ENGAGE (για παράδειγμα η Κυπριακή Πλατφόρμα ΜΚΟ για την Ανάπτυξη [CYINDEP]) και οργανώσεις όπως ο ΟΙΔΕ συνέβαλαν στην ενδυνάμωση των σχέσεων αυτών σε στρατηγικό και πιο διεθνές επίπεδο. Αυτά είναι αξιοσημείωτα επιτεύγματα δεδομένης της σημασίας των διεθνών μετόχων, όπως η Ευρωπαϊκή Κοινότητα, για τις ειρηνευτικές διαδικασίες στην Κύπρο. Τέτοιες επαφές μπορούν να ενισχύσουν την εμπιστοσύνη των ντόπιων ισχυρών μεσαζόντων και των δημόσιων φορέων στις ΟΚΠ στην Κύπρο. Παράλληλα δύνανται να επηρεάσουν τη χάραξη αναπτυξιακής πολιτικής μέσω της εφαρμογής ευρωπαϊκών προτύπων για ζητήματα που αφορούν στη συμμετοχή των πολιτών, τη συμμετοχική δημοκρατία, και την κοινωνική εμπλοκή.

Οι ΟΚΠ ενήργησαν επίσης ώστε να δημιουργηθούν πρόσθετοι πόροι και στις δύο κοινότητες για την οικοδόμηση της ειρήνης και συναφή έργα – κυρίως μέσω της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και του Αναπτυξιακού Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών (UNDP) - αλλά και από άλλες σημαντικές πηγές (όπως η στήριξη που παράσχηκε στον ΟΙΔΕ για την πρωτοβουλία του για το Σπίτι της Συνεργασίας⁴⁵).

Οι ΟΚΠ παρείχαν επίσης φωνή σε όσους ήταν αναμειγμένοι σε δραστηριότητες με στόχο την οικοδόμηση ειρήνης μέσω της εδραίωσης και βελτίωσης των σχέσεων τους με τα ΜΜΕ, όπως επίσης και μέσω της παροχής κάλυψης από ανεξάρτητα ΜΜΕ, της βελτίωσης του βαθμού και της ποιότητας κάλυψης από τα κυριότερα ΜΜΕ τόσο των δραστηριοτήτων της κοινωνίας των πολιτών όσο και άλλων ειδήσεων, και της στήριξης της αυτοπροβολής των ΟΚΠ.

⁴⁵ Η πρωτοβουλία αυτή του ΟΙΔΕ, «Το Σπίτι για Συνεργασίας» άνοιξε τον Μάιο του 2011. Παρέχει έναν βολικό και φτηνό χώρο συνάντησης στη Νεκρή Ζώνη παρέχοντας την ευκαιρία σε αρκετές ΟΚΠ να μοιραστούν γραφεία και πόρους.

7. Ευρήματα: Αντιμετωπίζοντας τις προκλήσεις.

Για να μπορέσει η κοινωνία των πολιτών να εργαστεί αποτελεσματικά και να συμβάλει καθοριστικά στην προώθηση της εμπιστοσύνης και της συμφιλίωσης στην Κύπρο, υπάρχει ένας αριθμός προκλήσεων τις οποίες μία εκάστη των οργανώσεων, η κοινωνία των πολιτών γενικότερα και άλλα εμπλεκόμενα μέρη (χρηματοδότες, διαμορφωτές πολιτικής, η κυβέρνηση και διεθνείς φορείς) επιβάλλεται να αντιμετωπίσουν.

7.1 Εσωτερικά Ζητήματα

7.1.1. Βιωσιμότητα και συνέχεια

Τρία κρίσιμα ζητήματα που επηρεάζουν τη δυνατότητα των ΟΚΠ στην Κύπρο είναι: α) η βιωσιμότητα και η χρηματοδότηση, β) η στελέχωση και γ) η διατήρηση δικτύων. Καταρχάς, μια βασική δυσκολία είναι η εύρεση εναλλακτικών πηγών χρηματοδότησης (όπως έπραξαν κάποιες από τις περιπτώσεις που μελετήσαμε). Η υφιστάμενη νομοθεσία περιπλέκει τις διαδικασίες χρηματοδότησης καθώς επιτρέπει φορολογικά ωφελήματα μόνο για εισφορές σε εγκεκριμένα φιλανθρωπικά ιδρύματα, αποκλείοντας έτσι τις ΟΚΠ. Παρόλ' αυτά, η νομοθεσία στην ελληνοκυπριακή κοινότητα υπόκειται σε αναθεώρηση, σε συνεννόηση με τις ΟΚΠ, ούτως ώστε να επιτρέπεται η εγγραφή οργανώσεων δημόσιας ωφέλειας, οι οποίες θα δικαιούνται τέτοια ωφελήματα. Η ένταξη στην Ενωμένη Ευρώπη έχει δημιουργήσει επίσης επιπρόσθετες ευκαιρίες, όπως η συμμετοχή σε διάφορες διεθνείς πλατφόρμες που παρέχουν πρόσβαση σε χρηματοδότες και διεθνείς συνεργασίες. Η οικονομική στήριξη από τον ιδιωτικό τομέα είναι ακόμη πιο προβληματική. Η υφιστάμενη έλλειψη ανεπτυγμένων σχεδίων Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης εξυπακούεται ότι η αρωγή από τον ιδιωτικό τομέα είναι μικρή. Επαφές με τον επιχειρηματικό τομέα θα μπορούσαν να εστιάσουν στη διασφάλιση χρημάτων με αντάλλαγμα τη δημοσιοποίηση, τουλάχιστον για γεγονότα που μπορούν να προσελκύσουν την προσοχή και τη συμμετοχή, όπως συνέδρια και πολιτιστικά γεγονότα.

Κατά δεύτερο λόγο, ο βαθμός εναλλαγής του προσωπικού είναι πολύ ψηλός και, κατά συνέπεια, είναι πολύ δύσκολο να οικοδομηθεί ομαδικό πνεύμα. Αν και από την πρόσφατη αναφορά⁴⁶ του CIVICUS «Χαρτογράφηση της Κοινωνίας των Πολιτών» προκύπτει ότι σημειώθηκαν θετικές εξελίξεις από το 2005, ο τομέας της κοινωνίας των πολιτών δεν μπορεί ακόμη να παράσχει επαγγελματική ασφάλεια και ελκυστικά οφέλη. Επιπρόσθετα, το πρόβλημα οξύνεται λόγω της βραχυπρόθεσμης φύσης της χρηματοδότησης των διαφόρων έργων. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να υπάρχει αυξημένη εναλλαγή προσωπικού καθώς άτομα που εργάζονται σε ΟΚΠ τείνουν να αναζητούν πιο σίγουρη απασχόληση στον δημόσιο ή ιδιωτικό τομέα. Αυτό μπορεί να συμβάλει στην ασυνέχεια, καθώς ο τομέας χάνει πολύτιμη εμπειρία και τεχνογνωσία, αν και κάποια από τα άτομα αυτά ενδέχεται να παραμείνουν ενεργά στην κοινωνία των πολιτών είτε αναλαμβάνοντας λιγότερο απαιτητικούς ρόλους είτε προσφέροντας σε εθελοντική βάση. Μολονότι η εναλλαγή προσωπικού δύναται να διευρύνει την τεχνογνωσία και να ανανεώσουν τη δυναμική μιας ομάδας, η συχνότητά της ενδέχεται να υπονομεύσει τη συγκρότηση ομαδικού πνεύματος. Παρόλ' αυτά μεγαλύτερες οργανώσεις στήριξης κατάφεραν να διατηρήσουν ένα επίπεδο συνέχειας διατηρώντας μια κεντρική ομάδα προσωπικού για μεγάλο χρονικό διάστημα και κρατώντας επαφή με άλλους σε συμβουλευτικό επίπεδο. Αυτό είναι ένα ζήτημα το οποίο χρήζει αντιμετώπισης από τους χρηματοδότες όπως επίσης και τους παροχείς υπηρεσιών, όταν εξετάζουν ευρύτερους στρατηγικούς στόχους.

Τέλος, παρόλο που μια σημαντική μεταβλητή για την αποτελεσματική εργασία είναι η ικανότητα διατήρησης δικτύων, πολλοί ΜΚΟ δυσκολεύονται να διατηρήσουν τα δίκτυα σε

⁴⁶ CIVICUS (2011) 'Civil Society Index Report for Cyprus: A Map for the Future – 2011', Λευκωσία: ΚΔΜ και Κέντρο Στήριξης ΜΚΟ.

λειτουργία, κυρίως λόγω έλλειψης πόρων, όπως ο χρόνος και το ανθρώπινο δυναμικό. Πρωτοβουλίες όπως το ENGAGE συνέβαλαν στην αντιμετώπιση της πρόκλησης αυτής παρέχοντας την απαιτούμενη αρωγή ώστε οι ΜΚΟ και άλλοι (φορείς χρηματοδότησης) να αφιερώνουν τον απαιτούμενο χρόνο στη διατήρηση των δικτύων.

Εξίσου σημαντική είναι η προώθηση της εμπιστοσύνης και της αλληλοϋποστήριξης μέσα στις ίδιες τις οργανώσεις – είναι δύσκολο για τις ομάδες να εμπνεύσουν εμπιστοσύνη και αυτοπεποίθηση τόσο σε ενδοκοινοτικό όσο και σε διακοινοτικό επίπεδο, εάν δεν εμπιστεύονται και δεν έχουν αυτοπεποίθηση η μια έναντι στην άλλη.

7.1.2 Έλεγχος και Αξιολόγηση

Οι διαδικασίες ελέγχου και αξιολόγησης δεν είναι πάντοτε επίσημα ενσωματωμένες στις προτάσεις των έργων. Αυτό είναι άλλο ένα πιο γενικό συμπέρασμα το οποίο προκύπτει από την έρευνα που έγινε στην Κύπρο. Σε περιπτώσεις που δεν ορίστηκε συγκεκριμένο ποσό για την εξωτερική αξιολόγηση έργων, δεν υπάρχει δυνατότητα αυτή να υλοποιηθεί. Σε ορισμένες περιπτώσεις η εξωτερική αξιολόγηση ενσωματώθηκε στις αρχικές προτάσεις έργων, όπως έγινε με το ENGAGE. Τέτοιου είδους αξιολογήσεις, όταν εστιάζουν συγκεκριμένα στη διαδικασία και τον αντίκτυπο, μπορούν να παράσχουν γνώσεις ανεκτίμητης αξίας για τη βελτίωση μελλοντικής πρακτικής. Η αποτύπωση των αποτελεσμάτων σε σχέση, ανάμεσα σε άλλα, με την προώθηση εμπιστοσύνης και την οικοδόμηση της ειρήνης, είναι άλλη μια πρόκληση που αντιμετωπίζουν οι ΟΚΠ. Αυτή είναι μια πρόκληση που μελλοντικά προγράμματα χρηματοδότησης θα πρέπει να εξετάσουν.

7.2 Εξωτερικά Ζητήματα

7.2.1 Ενδοκοινοτική και διακοινοτική εμπλοκή

Διευρύνοντας τη συμμετοχή

Μια από τις μεγαλύτερες προκλήσεις που έχει να αντιμετωπίσει η κοινωνία των πολιτών στην Κύπρο είναι η διασφάλιση της συμμετοχής σε οργανωμένες εκδηλώσεις και δραστηριότητες. Αυτό μπορεί να αφορά είτε στη συμμετοχή μελών της κοινωνίας των πολιτών σε επιμορφωτικά σεμινάρια, είτε στη συμμετοχή πολιτών σε συζητήσεις, ενημερωτικές συναντήσεις, γιορτές και άλλες δραστηριότητες που ενδέχεται να οργανώσει μια ΟΚΠ. Η διαπίστωση αυτή ισχύει ιδιαίτερα για διακοινοτικά γεγονότα, κυρίως λόγω του ότι η πιθανότητα για εξεύρεση άμεσης λύσης του κυπριακού είναι μικρή. Οι δυσκολίες που εμπειροκλείει η προσέλευση συμμετεχόντων σε ευκαιρίες επιμόρφωσης και δικτύωσης είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με την υφιστάμενη κατάσταση της κοινωνίας των πολιτών στην Κύπρο, όπου πολλές οργανώσεις λειτουργούν σε εθελοντική βάση χωρίς μόνιμη διαχείριση και άλλο προσωπικό. Επομένως, η συμμετοχή των μελών των ΟΚΠ σε γεγονότα και δραστηριότητες πέραν αυτών της δικής τους ΟΚΠ ενδέχεται να ασκήσει επιπλέον πίεση από άποψη χρόνου και ενέργειας. Η διοργάνωση επιμορφωτικών σεμιναρίων που θα προσδίδουν ξεκάθαρη πρόσθετη αξία σε μία ΟΚΠ ή ένα άτομο είναι δυνατόν να αυξήσει τη συμμετοχή. Μεγαλύτερες οργανώσεις στήριξης συμβάλλουν στην αντιμετώπιση του προβλήματος αυτού μέσα από την ανάλυση των αναγκών, κάτι που τους βοηθά να προσδιορίζουν τα κενά και τις ελλείψεις. Μια άλλη εναλλακτική λύση θα ήταν τα επιμορφωτικά σεμινάρια να είναι όσο το δυνατόν μικρότερης διάρκειας και με συγκεκριμένο προσανατολισμό, δίδοντας έμφαση στην πρακτική εφαρμογή της νέας γνώσης και των δεξιοτήτων.

Άλλη μια επιτακτική ανάγκη αποτελεί η λήψη μέτρων ώστε, πέραν από τους συνήθεις υποπτοους, δηλαδή, άτομα που δίνουν ενεργά και τακτικά το «παρών» τους στην κοινωνία των πολιτών, να διευρυνθεί η συμμετοχή του ευρύτερου κοινού σε δημόσια γεγονότα. Για την αντιμετώπιση του προβλήματος αυτού μπορεί να υιοθετηθεί ένας αριθμός στρατηγικών. Καταρχάς, με τη διοργάνωση ενδοκοινοτικών συζητήσεων πάνω σε συγκεκριμένα θέματα που

θα στοχεύουν σε συγκεκριμένα ακροατήρια – όπως η συζήτηση «Ομοσπονδία και Οικονομία» η οποία πραγματοποιήθηκε από το πρόγραμμα ENGAGE στο Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο. Αν και η προσέλευση δεν ήταν μεγάλη, το γεγονός κατάφερε να προσελκύσει σημαντικούς παράγοντες του επιχειρηματικού κόσμου οι οποίοι υπό άλλες περιστάσεις δεν θα παρευρίσκονταν σε διακοινοτικές ή ενδοκοινοτικές εκδηλώσεις της κοινωνίας των πολιτών. Η διοργάνωση εκδηλώσεων που στοχεύουν σε συγκεκριμένα ακροατήρια σε συνδυασμό με την επιλογή του κατάλληλου χώρου διοργάνωσης και, το κυριότερο, με τις διασυνδέσεις με σημαντικούς παράγοντες μπορεί να αποδειχτεί μια πετυχημένη συνταγή για την αύξηση της συμμετοχικότητας σε εκδηλώσεις της κοινωνίας των πολιτών.

Κατά δεύτερο λόγο, η χρήση των κυριότερων ΜΜΕ (τηλεόραση, ραδιόφωνο και εφημερίδες) μπορεί να αυξήσει την ορατότητα της κοινωνίας των πολιτών γενικότερα. Κατά τρίτο λόγο, οι διασυνδέσεις με τις τοπικές αρχές είτε για να φιλοξενήσουν γεγονότα είτε για να εξετάσουν την πιθανότητα της από κοινού αίτησης για χρηματοδότηση από την ΕΕ μπορούν να αυξήσουν την πιθανότητα εμπλοκής νέων ανθρώπων και της προσέγγισης τμημάτων του πληθυσμού που δεν τυγχάνουν ικανοποιητικής αντιπροσώπευσης. Οι εκδηλώσεις του ENGAGE οι οποίες πραγματοποιήθηκαν εκτός Λευκωσίας αποτέλεσαν ένα σημαντικό βήμα προς τη διεύρυνση της συμμετοχής. Παρόλ' αυτά, οι επαφές αυτές στις αγροτικές περιοχές και άλλες πόλεις πρέπει να διατηρηθούν και να επεκταθούν, εάν θέλουμε να έχουν μακροπρόθεσμα αποτελέσματα σε σχέση με την ενίσχυση της κοινωνίας των πολιτών.

Γλώσσα

Λόγω της έλλειψης διγλωσσίας στα ελληνικά και τα τουρκικά, τις δύο επίσημες γλώσσες, οι διακοινοτικές εκδηλώσεις διεξάγονται κατά κόρον στα αγγλικά. Αυτό εξ ορισμού αποκλείει από τέτοια γεγονότα τμήματα του πληθυσμού τα οποία μιλούν λίγα ή καθόλου αγγλικά, με αποτέλεσμα τέτοιες εκδηλώσεις να θεωρούνται ελιτιστικές και περιοριστικές. Ένας τρόπος για να διασφαλιστεί ισότητα ως προς τις ευκαιρίες συμμετοχής είναι μέσω της παροχής μεταφράσεων γραπτών κειμένων και διερμηνείας των συζητήσεων. Παρόλ' αυτά, κάτι τέτοιο θα έχει κόστος. Τουλάχιστον σε κάποιες από τις εκδηλώσεις των ΟΚΠ υπήρχε ταυτόχρονη μετάφραση, επιτρέποντας έτσι στους ομιλητές να εκφραστούν στη γλώσσα με την οποία αισθάνονταν πιο άνετα. Η πρακτική αυτή θα πρέπει να επεκταθεί περαιτέρω.

Ξεπερνώντας την καχυποψία

Ανέκαθεν το επίπεδο εμπιστοσύνης στα πλαίσια της κυπριακής κοινωνίας υπήρξαν χαμηλά και η έρευνά μας κατέδειξε κάποιους από τους τρόπους με τους οποίους αυτό επεκτάθηκε και στις ΟΚΠ. Είναι φανερό ότι στους κόλπους των οργανώσεων τις οποίες συμπεριελάβαμε στην έρευνα χρειάζεται να γίνει σκληρή δουλειά και να αφιερωθεί χρόνος για να ξεπεραστεί η δυσπιστία αυτή. Για παράδειγμα, στην περίπτωση των οργανισμών που ασχολούνται με τη νεολαία χρειάζεται να δοθεί χρόνος για τη σύναψη καλών σχέσεων των οργανισμών με τους γονείς ώστε να κερδίσουν την εμπιστοσύνη τους, καθώς αυτό αποτελεί βασική προϋπόθεση για την ουσιαστική εμπλοκή με τα παιδιά τους. Ένα άλλο παράδειγμα αποτελεί η ανάγκη να αντιμετωπιστούν τα αντικίνητρα για εμπλοκή στην κοινωνία των πολιτών, όπως, για παράδειγμα, η απαξίωση με την οποία αντιμετωπίζονται από τους συμμαθητές τους νέοι που ασχολούνται με την άλλη κοινότητα. Παρόλ' αυτά, οι ΟΚΠ προσπάθησαν να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις αυτές υιοθετώντας έναν πιο ανοικτό και διαφανή τρόπο δράσης, αναπτύσσοντας πιο επαγγελματικές προσεγγίσεις, βελτιώνοντας την αποδοτικότητά τους, και έχοντας πιο στενή επαφή με το κοινό και τους δημόσιους φορείς. Στα διαβήματα αυτά περιλαμβάνεται και η ανάπτυξη σχέσεων με τα ΜΜΕ και η πιο ευρεία δημοσίευση των δραστηριοτήτων και των επιτευγμάτων τους.

Δουλεύοντας με τα ΜΜΕ

Λόγω της προηγούμενης περιορισμένης κάλυψης των δραστηριοτήτων των ΟΚΠ στην Κύπρο, οι ΟΚΠ πρόσφατα έχουν καταβάλει πολλές προσπάθειες ώστε να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα αυτό. Σημαντικά επιτεύγματα υπήρξαν η δημιουργία του CCMC και του Ανεξάρτητου Κέντρου ΜΜΕ (Independent Media Centre), όπως επίσης η συνεργασία με

εφημερίδες, το ραδιόφωνο και την τηλεόραση ώστε να υπάρχει συχνότερη κάλυψη των δραστηριοτήτων των ΟΚΠ. Παρόλ' αυτά, οι ομάδες δημόσιων συζητήσεων για πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα σε τηλεοπτικά προγράμματα, για παράδειγμα, σπάνια συμπεριλαμβάνουν επαγγελματίες από την κοινωνία των πολιτών. Μια πρόσφατη εξαίρεση ήταν το έργο Κύπρος 2015, το οποίο διεξήγαγε μια σειρά από πληθυσμιακές έρευνες σχετικά με τις κύριες πτυχές του πολιτικού προβλήματος, και το οποίο προσέλκυσε την προσοχή των ΜΜΕ και του κοινού. Οι σχέσεις με τα ΜΜΕ απαιτούν επίσης αδιάλειπτη προσοχή, καθώς οι δημοσιογράφοι συχνά δουλεύουν πολύ και δεν πληρώνονται ικανοποιητικά. Συνεπώς, εναπόκειται κατά κύριο λόγο στις ΟΚΠ να τραβήξουν την προσοχή τους και να τους παράσχουν ενδιαφέρον υλικό το οποίο μπορεί να χρησιμοποιηθεί άμεσα και ως έχει ως κύρια είδηση ή θέμα στις ειδήσεις, παρά να στηρίζονται μόνο στα δελτία τύπου. Είναι επίσης αναγκαίο να επενδύουν χρόνο και προσπάθεια για τη σύναψη μακροχρόνιων σχέσεων με δημοσιογράφους και άλλους επαγγελματίες από τον χώρο των ΜΜΕ.

7.2.2 Δουλεύοντας πέρα από την Πράσινη Γραμμή

Δημιουργώντας πραγματοποιήσιμες λύσεις

Η ανάπτυξη νέων δομών διαχείρισης, όπως συνέβη με το CYINDEP και το CCMC, παρέχει μοναδική και σημαντική γνώση για το πώς οι δομές για διακοινοτική εργασία, ελλείπει μιας ευρύτερης πολιτικής συμφωνίας, μπορούν να αναπτυχθούν με τρόπους που ξεπερνούν τους κοινοτικούς διχασμούς. Κάτι τέτοιο μπορεί να περιλαμβάνει παράλληλες δομές ή διαδικασίες οι οποίες δημιουργούνται σε κάθε κοινότητα με σκοπό τη διαχείριση ή την προώθηση συγκεκριμένων ζητημάτων ή πρωτοβουλιών που αφορούν σε όλο το νησί.

Περνώντας την Πράσινη Γραμμή

Η προσέλευση συμμετεχόντων σε δραστηριότητες που οργανώνονται από την άλλη κοινότητα πολύ συχνά αποτελεί πρόκληση. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα όταν η δραστηριότητα περιλαμβάνει ανήλικους, οι οποίοι επιτρέπεται να περάσουν την Πράσινη Γραμμή συνοδευόμενοι είτε από έναν γονέα, είτε, εάν είναι με κάποια ομάδα γονική συναινέσει, από κάποιον ενήλικα. Τέτοιου είδους δραστηριότητες απαιτούν περισσότερο χρόνο για προγραμματισμό, καθώς μέρος της διαδικασίας αποτελεί και η εμπλοκή με τους γονείς. Ενδεχόμενες ανησυχίες των γονιών για την ασφάλεια των παιδιών τους μπορούν να ξεπεραστούν με την ανάπτυξη ισχυρών δεσμών εμπιστοσύνης με τους ΟΚΠ. Αυτό κάνει τους γονείς να νιώθουν πιο σίγουροι και τους προτρέπει να δείξουν στην οργάνωση εμπιστοσύνη να εγγυηθεί την ασφάλεια των παιδιών τους. Η σύναψη τέτοιου είδους σχέσεων είναι χρονοβόρα και απαιτεί συνεχή επικοινωνία μεταξύ των ανήλικων, των γονιών και των ΟΚΠ. Αυτές οι σχέσεις διαμορφώνονται πιο αποτελεσματικά όταν ο εμπλεκόμενος οργανισμός έχει γερές ρίζες και χαίρει εκτίμησης στην κοινότητά του – εκτίμηση η οποία απορρέει από την αξιοπιστία με την οποία πιστώνεται λόγω των δραστηριοτήτων του στα πλαίσια της κοινότητας.

Άλλο ένα ευαίσθητο συναφές ζήτημα αποτελεί η επιλογή των χώρων των εκδηλώσεων στην τουρκοκυπριακή κοινότητα. Η πραγματοποίηση της οποιασδήποτε εκδήλωσης σε περιουσία της οποίας η κυριότητα είναι ασαφής ή ήταν ελληνοκυπριακή πριν το 1974, θα αποτελούσε αποτρεπτικό παράγοντα για πολλούς Ελληνοκύπριους οι οποίοι θα επιθυμούσαν να συμμετάσχουν σε κοινές εκδηλώσεις στην άλλη κοινότητα. Κάποιες οργανώσεις επιλύουν το πρόβλημα αυτό ξεκαθαρίζοντας το ζήτημα της κυριότητας του χώρου της εκδήλωσης στα ενημερωτικά έντυπα και τις προσκλήσεις.

7.3 Πολιτικοί Περιορισμοί

7.3.1 Χάραξη πολιτικής και πολιτικό περιβάλλον

Η κρατούσα πολιτική κουλτούρα και οι στάσεις προς την κοινωνία των πολιτών στην Κύπρο δεν συντελούν στην εμπλοκή της (και γενικότερα των πολιτών) στις ευρύτερες πολιτικές διαδικασίες ή στη διαδικασία χάραξης πολιτικής – συμπεριλαμβανομένης και της ειρηνευτικής διαδικασίας. Η κατάσταση αυτή είναι δηλωτική του σοβαρού κενού που υπάρχει στην κυπριακή κοινωνία σε σχέση με το πώς οι πολίτες μπορούν να διαδραματίζουν ουσιαστικό ρόλο στη διακυβέρνηση της χώρας τους, μεταξύ άλλων, μέσω:

- της άσκησης επιρροής στην ανάπτυξη δημόσιας πολιτικής ώστε να ανταποκρίνεται καλύτερα στις ανάγκες τους.
- της εφαρμογή διεθνών (αλλά και Ευρωπαϊκών) προτύπων σε σχέση με τη συμμετοχή των πολιτών
- της παροχής στην κοινωνία των πολιτών ενός ρόλου στις επίσημες ειρηνευτικές διαδικασίες (Track 1)

Το κενό αυτό υπήρξε ιδιαίτερα αισθητό στην τουρκοκυπριακή κοινότητα, δημιουργώντας τεράστια προβλήματα, όπως καχυποψία και ανταγωνισμό από δημόσια πρόσωπα (μεταξύ άλλων και πολιτικούς) και τμήμα του πληθυσμού (αμφοτέρων των αριστερών και των δεξιών). Σε αυτό το πλαίσιο όσοι διαμορφώνουν και ασκούν επιρροή στη χάραξη πολιτικής θα πρέπει να αναλογιστούν την εποικοδομητική και σημαντική συμβολή των ΟΚΠ όταν σχεδιάζουν πολιτικές και επιπλέον θα πρέπει να καταβάλουν προσπάθεια ώστε να τις προωθήσουν με πιο θετικό τρόπο στο ευρύτερο κοινό. Οι ΟΚΠ προσπάθησαν να αντιμετωπίσουν την πρόκληση αυτή ενισχύοντας τη δυνατότητα άσκησης πίεσης (lobbying), μέσω της ανάπτυξης δικτύων και της εμπλοκής τους με διεθνείς φορείς, συμπεριλαμβανομένων Ευρωπαϊκών Ιδρυμάτων, με σκοπό να ασκήσουν επιρροή και να επιφέρουν αλλαγές.

Είναι πολύ δύσκολο για τις ΜΚΟ να ασκούν πίεση αποτελεσματικά καθώς η επιμόρφωση γύρω από τον τομέα αυτό είναι πολύ περιορισμένη και επίσης διότι πολλές φορές αποφάσεις πολιτικής υφής λαμβάνονται κεκλεισμένων των θυρών. Μολονότι κάποιες ΜΚΟ κατάφεραν να υπερφαλαγγίσουν το εμπόδιο αυτό προσεγγίζοντας τα αρμόδια άτομα κατά τη διάρκεια του έργου τους, άλλες προσπάθησαν να κινηθούν πιο στρατηγικά μέσω της δημιουργίας τοπικών και παγκύπριων διακοινοτικών δικτύων και, μέσω αυτών, να αναπτύξουν συνδέσμους με διεθνή και ευρωπαϊκά σώματα που εμπλέκονται στην άσκηση επιρροής για την ανάπτυξη πολιτικής. Η διασφάλιση της κάλυψης των ΜΜΕ αποτελεί άλλη μία σημαντική στρατηγική προς αντιμετώπιση της πρόκλησης αυτής.

7.3.2. Ορολογία

Κάποιοι όροι όταν χρησιμοποιούνται σε δικοινοτικό πλαίσιο θεωρούνται «ευαίσθητοι» και πολιτικά φορτισμένοι, όπως συμβαίνει με τον τρόπο με τον οποίο γίνεται αναφορά στις διάφορες αρχές σε δημοσιεύματα στον τύπο. Αυτό μπορεί να οδηγήσει στη διαμόρφωση μιας τεχνητής γλώσσας (π.χ. η αναφορά σε έναν δήμο ως τοπική αρχή) η οποία δεν μπορεί να γίνει κατανοητή από το ευρύτερο κοινό και, εξ ορισμού, αποστασιοποιεί τον αναγνώστη από το κείμενο. Για να μπορέσει να υπάρξει διάλογος, θα πρέπει πρώτα να υπάρξει σύγκλιση ως προς την ορολογία που θα χρησιμοποιηθεί, συμπεριλαμβανομένου του τρόπου προσφώνησης των συμμετεχόντων.

Ταυτόχρονα όμως, σε κάποια προγράμματα χρηματοδότησης απαιτείται από τα έργα να μεταδώσουν ένα κοινό μήνυμα όταν διαφημίζουν δραστηριότητες και μια κοινότητα δεν μπορεί να τυγχάνει διαφορετικού χειρισμού, ακόμη και εάν οι ανησυχίες της είναι διαφορετικές ή πιο έντονες από της άλλης. Ο καθορισμός κοινής ορολογίας προς χρήση σε τέτοιες περιστάσεις δυνατόν να επιφέρει δυσκολίες για τα έργα καθαυτά.

8. Συμπεράσματα

Το άρθρο αυτό έχει προσδιορίσει και εξετάσει έναν αριθμό τρόπων με τους οποίους η κοινωνία των πολιτών συμβάλλει στην προώθηση της εμπιστοσύνης και της συμφιλίωσης, και μεταξύ άλλων, έγινε αναφορά στους παράγοντες που συντελούν ή αναχαιτίζουν το έργο της, τις επακόλουθες προκλήσεις και το πώς αυτές οι προκλήσεις μπορούν να αντιμετωπιστούν. Για την εξέταση αυτού έχει πραγματοποιηθεί μια εις βάθος ανάλυση αρκετών πρωτοβουλιών της κοινωνίας των πολιτών, οι οποίες δεν εξετάστηκαν προηγουμένως υπό αυτό το πρίσμα. Η έρευνα εστίασε στο έργο ενός αριθμού ΟΚΠ που εμπλέκονται στην αντιμετώπιση συγκεκριμένων θεμάτων τα οποία, με διαφορετικούς τρόπους, συμβάλλουν στην οικοδόμηση ειρήνης και εμπιστοσύνης. Τα θέματα περιλαμβάνουν την ιστορική έρευνα και τον διάλογο (και τον ρόλο της εκπαίδευσης), την πολιτιστική κληρονομιά, τα ΜΜΕ, τη συνεργασία ανάμεσα στους νέους, την ενδυνάμωση των γυναικών, και την αγροτική ανάπτυξη. Επιπροσθέτως, έχει υπάρξει ανάλυση και του ρόλου των οργανισμών στήριξης στη διαδικασία αυτή.

Χρησιμοποιώντας το πλαίσιο του κοινωνικού κεφαλαίου, τα ευρήματα καταδεικνύουν ότι οι πρωτοβουλίες αυτές συνέβαλαν ώστε να δημιουργηθούν γέφυρες μεταξύ των δύο κοινοτήτων μέσω της εξέτασης και της αντιμετώπισης «χωριστικών» ζητημάτων. Αυτό περιελάμβανε την καλύτερη κατανόηση των αιτιών και των συνεπειών του διχασμού, την εξέταση πτυχών αλληλεξάρτησης, και την υπογράμμιση των ωφελημάτων της συνεργασίας. Οι πρωτοβουλίες αυτές παρείχαν επίσης ποικίλα παραδείγματα προσεγγίσεων οι οποίες δύνανται να υιοθετηθούν για την ανάπτυξη της διαδικασίας αυτής, όπως η δημιουργία των προϋποθέσεων για τη συνεργασία και η ενίσχυση των ευκαιριών για κάτι τέτοιο. Αυτό περιλαμβάνει έναν αριθμό από πρακτικά βήματα, τα οποία μπορούν να ακολουθηθούν, για να ξεπεραστεί η διστακτικότητα εμπλοκής και για να δοθούν κίνητρα και στήριξη που θα επιτρέψουν την πραγματοποίησή της, όπως επίσης και τον σχεδιασμό κατάλληλων στρατηγικών διαχείρισης. Ένα σημαντικό στοιχείο της διαδικασίας αυτής είναι η ανάγκη να αναπτυχθεί μια κατάλληλη υποδομή μέσω της ενίσχυσης της κοινωνίας των πολιτών. Τα ευρήματα έχουν δείξει πώς αυτό είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με τη γεφύρωση που επιτυγχάνεται μέσω της διαδικασίας οικοδόμησης ειρήνης. Παρόλ' αυτά, είναι επίσης υψίστης σημασίας να συνδέσουμε τα επιτεύγματα αυτά με άλλες μακρο-διαδικασίες, και αυτό μπορεί εν μέρει να επιτευχθεί μέσω της δημιουργίας και ενίσχυσης των δεσμών μεταξύ των ΟΚΠ και ατόμων/φορέων με ισχύ, επιρροή και πόρους. Τα ευρήματα παρέπεμψαν σε κάποιες από τις εξελίξεις που έλαβαν χώρα σε σχέση με το ζήτημα αυτό, αν και συγκριτικά η σύναψη τέτοιων δεσμών είναι μια διαδικασία η οποία δεν χρησιμοποιήθηκε ευρέως στο κυπριακό πλαίσιο και χρήζει περαιτέρω προσοχής. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα σε σχέση με τη σύνδεση της κοινωνίας των πολιτών με την ειρηνευτική διαδικασία στο επίσημο πολιτικό επίπεδο, όπως έχει συμβεί επιτυχώς αλλού.

Η κοινωνία των πολιτών δύναται να διαδραματίσει εξέχοντα ρόλο σε αυτή τη διαδικασία. Παρόλ' αυτά, για την επίτευξη του έργου της αναπόφευκτα έρχεται αντιμέτωπη με έναν αριθμό προκλήσεων. Αυτές περιλαμβάνουν την ανάπτυξη οργανώσεων, εξωτερικές σχέσεις, την εμπλοκή με την ευρύτερη κοινότητα, πολιτικούς περιορισμούς και περιορισμούς σε σχέση με υφιστάμενες πολιτικές, όπως επίσης και η εργασία πέρα από την Πράσινη Γραμμή. Υπάρχουν κάποιες βαθιά ριζωμένες προκλήσεις σε σχέση με την οικοδόμηση εμπιστοσύνης, όπως παγιωμένες προκαταλήψεις και απάθεια στο ευρύτερο κοινό και αδιαφορία από τους διαμορφωτές πολιτικής και τα πολιτικά πρόσωπα. Παρόλ' αυτά, η έρευνα έχει παρουσιάσει και κάποια από τα βήματα που έχουν παρθεί από διάφορες οργανώσεις σε δύσκολες καταστάσεις, συμπεριλαμβανομένου του μη ευνοϊκού πολιτικού και στρατηγικού πλαισίου, ώστε να αντιμετωπιστούν οι δυσκολίες αυτές. Αυτά παρέχουν πολύτιμες γνώσεις, οι οποίες μπορούν να μεταφερθούν και σε άλλες προσπάθειες για την ανάπτυξη παρόμοιων πρωτοβουλιών στην Κύπρο και αλλού.

Συμφωνώντας με προηγούμενες αναλύσεις για τον ρόλο της κοινωνίας των πολιτών στην οικοδόμηση ειρήνης στην Κύπρο, θα υπογραμμίζαμε ότι η ειρηνευτική διαδικασία είναι ένα

πολυσχιδές και διαλεκτικό φαινόμενο. Μολονότι η κοινωνία των πολιτών μπορεί να παίξει σημαντικό ρόλο στη διαδικασία αυτή (κυρίως σε σχέση με τη γεφύρωση των διαδικασιών στο μεταξύ επίσημων συνομιλιών και των πολιτών) χρειάζεται επίσης στήριξη από πολλούς άλλους παράγοντες. Η συμβολή της κοινωνίας των πολιτών χρειάζεται να εκτιμηθεί, να προωθηθεί, και να στηριχθεί από διαμορφωτές πολιτικής και πολιτικούς, όπως επίσης και από τη διεθνή κοινότητα. Βήματα έχουν ήδη παρθεί για να αντιμετωπιστεί το ζήτημα αυτό μέσω της ενίσχυσης του προφίλ των ΟΚΠ και της επιρροής τους, κάτι το οποίο επιτυγχάνεται με την ενεργό συμμετοχή τους σε διεθνείς πλατφόρμες και οργανισμούς.

Αν και η έρευνα αυτή εξέτασε, αφενός κάποια από τα ζητήματα τα οποία επηρεάζουν την εμπιστοσύνη και, αφετέρου το πώς αυτά μπορούν να αντιμετωπιστούν και να κοινοποιηθούν από την κοινωνία των πολιτών, το δεύτερο υπήρξε μια αργή και επίπονη διαδικασία. Τα ευρήματα παρέχουν διάφορα βήματα που επιβάλλεται να ακολουθηθούν –από τις ΟΚΠ, τους διαμορφωτές πολιτικής, τους πολιτικούς, τα διεθνή σώματα και άλλους παροχείς πόρων και στήριξης – για να επιταχύνουν τη διαδικασία αυτή και να συμβάλουν στην πραγμάτωσή της. Αυτά αφορούν, μεταξύ άλλων:

- στην ενίσχυση της κοινωνίας των πολιτών, αλλά και οργανώσεων ξεχωριστά, οι οποίες εμπλέκονται ή έχουν σχέση με πρωτοβουλίες για την οικοδόμηση εμπιστοσύνης, όπως επίσης και με δίκτυα, και να συμβάλουν στην ανάπτυξη της κατάλληλης υποδομής για τις ΜΚΟ.
- στην εξέταση τρόπων με τους οποίους μπορεί να ενισχυθεί η συμβολή της κοινωνίας των πολιτών στη δυναμική εμπλοκή των δύο κοινοτήτων –όπως επίσης και στην αντιμετώπιση των εμποδίων και στην παροχή κινήτρων
- στην ανάπτυξη ισχυρών δεσμών μεταξύ των ΜΚΟ και των δημόσιων φορέων και των διαμορφωτών πολιτικής
- στη σύνδεση του έργου των ΟΚΠ με στρατηγικές οικοδόμησης εμπιστοσύνης στο επίσημο πολιτικό επίπεδο.

Το κείμενο που συλλέχτηκε στη δημοσίευση αυτή, συμπεριλαμβανομένης και της ορολογίας που χρησιμοποιήθηκε, αποτελούν ευθύνη του συγγραφέα/των συγγραφέων και/ή του Διεθνούς Κέντρου Στήριξης και Μελέτης Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων, το οποίο χρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα «Η Κυπριακή Κοινωνία των Πολιτών εν δράσει 2010-11». Σε καμία περίπτωση δεν μπορεί το περιεχόμενο της δημοσίευσης αυτής να καταλογιστεί στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα δεν αναγνωρίζει την «Τουρκική Δημοκρατία της Βορείου Κύπρου» αλλά μόνο τη Δημοκρατία της Κύπρου, η οποία συνιστά μέλος της. Ισχύει το άρθρο 1 (3) της Ευρωπαϊκής Νομοθεσίας (389/2006) το οποίο πρεσβεύει ότι «Η παροχή τέτοιας βοήθειας δεν εξυπακούεται αναγνώριση κανενός δημόσιου φορέα σε περιοχές άλλες από την Κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας».